

Situatietekeningen

Omgaan met seksueel
(grensoverschrijdend) gedrag
op school

SENSOA

Werkwijze

Om de toepassing van het Vlaggensysteem wat meer concreet te maken, hebben we een aantal situaties uit de al bestaande handleidingen van het Vlaggensysteem toegespitst op een schoolse context. Er zijn 32 situatietekeningen van (grensoverschrijdend) seksueel gedrag op school of bij schoolse activiteiten besproken en geanalyseerd in dit hoofdstuk. Voor een overzicht van de situaties zie de matrix achteraan in dit hoofdstuk (4.1 en 4.2).

Op de rectozijde wordt elke situatietekening ingeleid met een korte omschrijving. Op de versozijde worden de criteria toegelicht en een vlag toegekend. Daarna volgt een korte omschrijving van een mogelijke reactie. Bij elke situatie wordt een voorbeeldreactie beschreven naar de persoon die (mogelijk) over de grens gaat. Die reacties zijn gebaseerd op het uitgewerkte stappenplan voor pedagogisch reageren (zie p. 7). Het stappenplan beschrijft de reacties op korte termijn. Voor de reacties op langere termijn verwijzen we naar de pedagogische strategieën in Buiten de lijnen (2016).

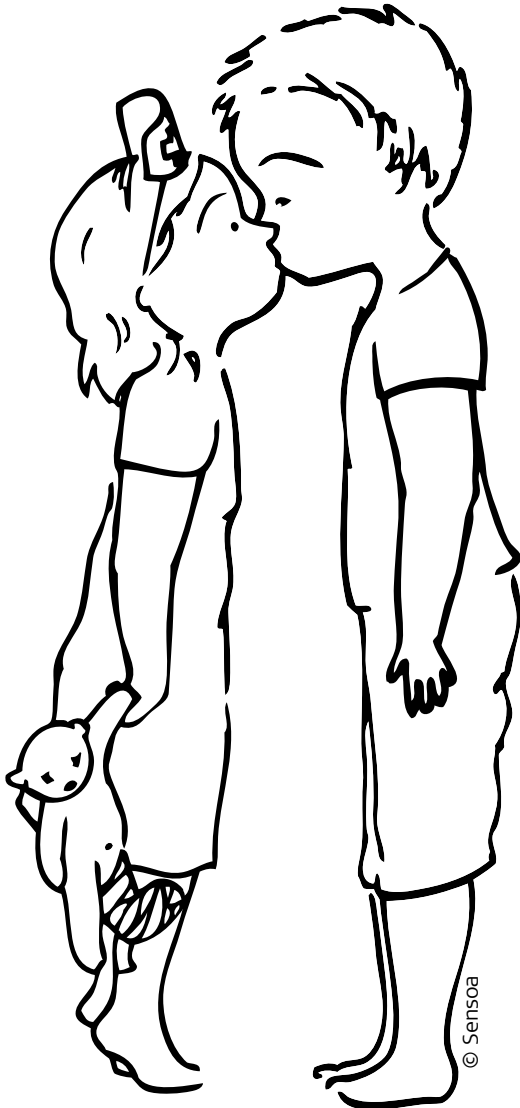
Meestal worden de reacties zoals beschreven bij de situaties niet onmiddellijk in de situatie zelf gegeven. Ze horen bij de nabespreking van de situatie op een rustig moment. Daarom begint elke reactie met 'ik heb gehoord dat..'. In de reële situaties kan het uiteraard voorkomen dat mensen op het moment zelf een (emotionele) reactie gegeven hebben die niet altijd strookt met de voorgestelde reacties binnen het Vlaggensysteem. Bij de eerste bespreking achteraf kunnen die reacties bijgestuurd worden.

Verder wordt er bij elke tekening een manier beschreven om de leerkrachten te informeren over de aanpak van de situatie. Met leerkrachten bedoelen we elk lid van het schoolteam dat betrokken is bij de situatie. Bij elke tekening wordt een link gelegd naar de relevante beleidsinhouden. Tenslotte volgt een verwijzing naar de topics en beleidsinstrumenten die bruikbaar zijn voor de situatie.

K1

Twee kleuters van 4 jaar geven elkaar een zoen op de mond bij het mama en papa spelen in de poppenhoek.

© Sensoa

K1

Twee kleuters van 4 jaar geven elkaar een zoen op de mond bij het mama en papa spelen in de poppenhoek.

GROENE VLAG

Kleuters kunnen als ze papa en mama spelen de volwassenen imiteren en elkaar een zoen op de mond geven. Dat gedrag past binnen de context van het spel. Zoenen op de mond is niet enkel imitatie maar vaak aangeleerd omdat nogal wat ouders zelf hun kind op de mond zoenen.

Binnen de context van de klas is een zoentje dat kadert in het spel acceptabel. Pas als het gedrag storend zou worden of als het niet meer bij de leeftijd past (zoals tongzoenen) verandert de kleur van de vlag.

We beoordelen hier het gedrag van de kinderen:

Toestemming	oké	Ze spelen dit spel in hun vrije activiteiten en kiezen er zelf voor.
Vrijwilligheid	oké	De kinderen spelen dit op eigen initiatief. Er zijn geen aanwijzingen van druk of dwang.
Gelijkwaardigheid	oké	De kleuters zijn even oud en gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ ontwikkeling	oké	Dit soort spelletjes kadert in de seksuele ontwikkeling van kinderen. Kinderen verzinnen spelletjes zoals doktertje of vadersje en moedertje waar seksualiteit deel van uitmaakt. In dit soort spel kunnen kinderen hun nieuwsgierigheid een stukje bevredigen.
Gepast voor de context	oké	De context hier is het spel. Een zoen in het kader van dat spel is acceptabel in de klascontext.
Zelfrespect	oké	Dit spelletje heeft geen negatieve gevolgen voor de kinderen.

Reactie

Tegenover de kinderen: 'Jullie hebben papa en mama gespeeld, was dat leuk? Geniet je ervan om een zoentje te geven of te krijgen? Het is oké en leuk om vadersje en moedertje te spelen en zoenen is leuk als jullie het allebei fijn vinden en het niet stoort.'

Tegenover de leerkracht: bij groene vlag is het niet nodig om te reageren. Als je reageert moet het een positieve reactie zijn. Je kan iets zeggen over hun spel en vragen of ze het zoenen fijn vinden.

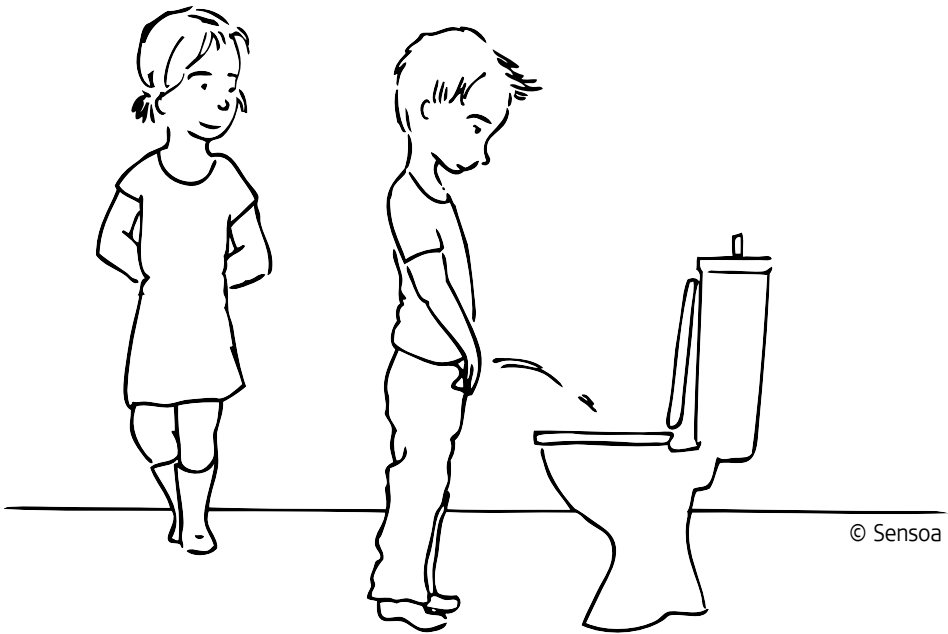
Beleid: het is belangrijk dat er ook op school groene vlag gedrag mogelijk is. Omschrijf in het beleid van de school welke gedragingen acceptabel zijn op school in diverse contexten en onder welke voorwaarden (criteria).

Meer weten?

Omgang met aanrakingen en lichamelijkeheid (2.5); Toezicht op school (2.9); Omgangsregels (3.5); Normatieve lijst (3.8)

K2

Een meisje van 5 kijkt hoe een jongen van 6 plast.

K2

Een meisje van 5 kijkt hoe een jongen van 6 plast.

GROENE VLAG

Jonge kinderen vertonen een grote interesse in hun lichaam en dat van anderen. Ze gaan op verkenning. Maar vanaf de kleuterleeftijd beginnen ze aan te voelen dat volwassenen anders reageren op vragen en gedrag van seksuele aard. Ze ontwikkelen een beginnend grensgevoel. Daarom gaan ze op een meer discrete manier op verkenning, zoals in deze situatie. Het meisje kijkt toe en de jongen maakt geen bezwaar.

We beoordelen hier het gedrag van het meisje:

Toestemming	oké	Er zijn geen aanwijzingen dat de jongen het vervelend vindt dat het meisje kijkt. Het is heel goed mogelijk dat hij het zelfs leuk en spannend vindt.
Vrijwilligheid	oké	De jongen reageert niet boos of gestoord, hij vindt het niet erg. Hij ondergaat geen dwang of druk vanuit het meisje.
Gelijkwaardigheid	oké	Ze zijn vergelijkbaar qua leeftijd en ontwikkeling.
Gepast voor leeftijd/ ontwikkeling	oké	Kleuters zijn nieuwsgierig naar het lichaam van anderen en experimenteren met het tonen van en kijken naar elkaars lichaam.
Gepast voor de context	oké	Ze zijn met zijn twee in het toilet, de situatie is privé.
Zelfrespect	oké	Er zijn voor het meisje geen negatieve gevolgen van dit gedrag.

Reactie

Tegenover het meisje: 'Ik heb gehoord dat je hebt toegekeken hoe die jongen plaste. Vond je dat interessant? Het is oké dat je nieuwsgierig bent naar het lichaam van jongens. Als de jongen heeft gezegd dat je mag kijken, mag je toekijken hoe hij plast.'

Tegenover de jongen: 'Als jij het niet erg vindt, is het oké dat zij toekijkt als jij plast.'

Tegenover de leerkracht: kleuters zijn nieuwsgierig naar elkaar. Dit gedrag hoort thuis in de normale ontwikkeling.

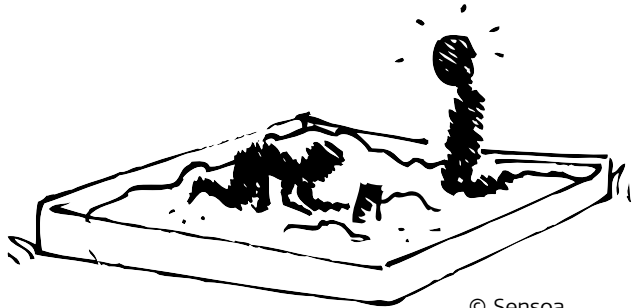
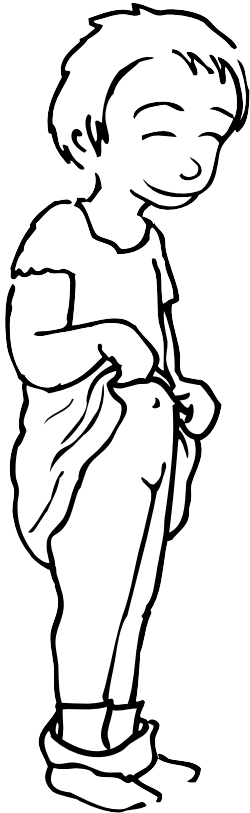
Beleid: het is belangrijk dat er ook op school groene vlag gedrag mogelijk is. Omschrijf in het beleid van de school welke gedragingen acceptabel zijn op school en onder welke voorwaarden (criteria).

Meer weten?

Toiletten(2.8); Toezicht op school (2.9); Uitgangspunten (3.1); Omgangsregels (3.5); Normatieve lijst (3.8).

Een meisje van 5 laat haar spleetje zien op de speelplaats.

K3

Een meisje van 5 laat haar spleetje zien op de speelplaats.

GELE VLAG

Kleuters hebben nog steeds een grote interesse in het eigen lichaam en dat van anderen. Tonen van de eigen geslachtsorganen maakt daar deel van uit. Op 5-jarige leeftijd kennen de kinderen nog geen seksuele functie toe aan de geslachtsorganen. Kleuters beginnen wel notie te krijgen van de reactie vanuit de omgeving op hun gedrag. Op die manier leren ze in welke situaties dit soort gedrag voor de anderen wel en niet aanvaardbaar is.

We beoordelen hier het gedrag van het meisje:

Toestemming	- oké	De andere kinderen op de speelplaats hebben geen toestemming gegeven.
Vrijwilligheid	± oké	De kinderen zijn vrijwillig aanwezig op de speelplaats. Ze zijn niet betrokken bij wat het meisje doet.
Gelijkwaardigheid	nvt	Het meisje is op zichzelf, er zijn geen rechtstreekse betrokkenen.
Gepast voor leeftijd/ ontwikkeling	oké	Dit gedrag past bij de leeftijd.
Gepast voor de context	- oké	Op de speelplaats kunnen andere kinderen dit gedrag zien en erdoor gestoord of geschokt zijn.
Zelfrespect	- oké	Dit gedrag kan door volwassenen als licht aanstootgevend ervaren worden en invloed hebben op haar zelfbeeld.

Reactie

Tegenover het kind: 'Ik heb gehoord dat je je spleetje hebt getoond, vond je dat leuk? Het is geen probleem om dat thuis te doen, maar in een situatie zoals op de speelplaats kijken veel mensen toe. Dan hou je best je broekje aan, andere mensen moeten je spleetje niet zien.'

Tegenover de leerkracht: dit gedrag is normaal voor kleuters. Maar de context is niet oké. Maak er geen drama van en help haar om haar broekje weer aan te doen. Het is niet oké om dit soort gedrag te bestraffen enkel omdat het ervaren wordt als de druppel die de emmer doet overlopen. Belangrijk is dat dit meisje leert waar de grenzen liggen.

Beleid: investeer als school in de deskundigheid van je medewerkers. Het schoolteam moet gedrag als dit kunnen kaderen en het aangrijpen als een kans om te leren welk gedrag acceptabel is. Werken met een aanspreekpunt integriteit (API) is aan te raden.

Meer weten?

Basiscompetenties (2.1); Toezicht op school (2.9); Omgangsregels (3.5); Normatieve Lijst (3.8).

K4

2 vijfjarige kleuters komen op school samen uit de struiken. Ze hebben met stokjes in elkaars poep (anus) gestoken. Het meisje heeft een gescheurd schaamlipje. Na onderzoek blijkt dat het letsel het gevolg is van misbruik in de thuissituatie.

© Sensoa

K4

2 vijfjarige kleuters komen op school samen uit de struiken. Ze hebben met stokjes in elkaars poep (anus) gestoken. Het meisje heeft een gescheurd schaamlipje. Na onderzoek blijkt dat het letsel het gevolg is van misbruik in de thuissituatie.

GELE VLAG: een pas-op!-situatie

Dit gedrag krijgt een gele vlag omwille van het feit dat dit een mogelijk signaal is van onderliggende oorzaken. De kwetsuur (een gescheurd schaamlipje) zou belletjes moeten doen rinkelen, want dit komt zelden voor in kinderspel. Bij dit soort situaties is nauwe samenwerking met het CLB noodzakelijk.

We beoordelen het gedrag van het meisje:

Toestemming	± oké	Het is niet duidelijk of er sprake is van toestemming. Het is belangrijk om de twee kleuters goed te bevragen. Het gedrag kan een signaal zijn van een onderliggend trauma.
Vrijwilligheid	oké	Beide kinderen lijken vrijwillig deel te nemen aan het spelletje.
Gelijkwaardigheid	± oké	Op het eerste gezicht wel, want de kinderen hebben dezelfde leeftijd. Later blijkt dat het meisje wellicht een slachtoffer is. Dat maakt beide kinderen in het spel niet meer voldoende gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ ontwikkeling	oké	Kleuters vertonen experimenteergedrag. Kinderen die een traumatische ervaring hebben beleefd, vertonen vaker seksueel uitdagend gedrag. Hun seksuele ontwikkeling verloopt daardoor niet gelijkmatig en ze zijn vaker seksueel vroegrijp.
Gepast voor de context	oké	De kinderen hebben zich afgezonderd. Zij beginnen een gevoel van schaamte te ontwikkelen en hebben zich daarom in de struiken teruggetrokken.
Zelfrespect	- oké	Aangezien het meisje wervend gedrag vertoont, kan haar zelfrespect op termijn in het gedrang komen. Scherpe voorwerpen als stokjes gebruiken, is geen goed idee omdat men zich kan kwetsen.

Reactie

Tegenover het meisje: 'Ik heb gehoord dat je samen met die jongen een spelletje gedaan hebt waarbij je stokjes in je poep hebt gestoken. Was dat wat er gebeurd is? Deed dat pijn? Vond je dat oké? Je hebt een kwetsuur aan je schaamlipje, komt dat daardoor? Kan je vertellen wat er gebeurd is? Want het is niet fout om spelletjes te spelen als je dat leuk vindt, maar je mag jezelf of een ander geen pijn doen. Wat kunnen we hierover afspreken?'

Tegenover de jongen: 'Ik heb gehoord dat je samen met dat meisje een spelletje gedaan hebt waarbij je stokjes in haar poep hebt gestoken. Was dat wat er gebeurd is? Vond je dat oké? Was het voor haar oké? Ze heeft een kwetsuur aan haar schaamlipje, komt dat daardoor? Kan je vertellen wat er gebeurd is? Want het is niet fout om spelletjes te spelen als je dat leuk vindt, maar je mag jezelf of een ander geen pijn doen.'

Tegenover de leerkracht: het is goed om alert te zijn op deze signalen, want een gescheurd schaamlipje krijgen jonge kinderen niet zomaar. Probeer met verkennende vragen zicht te krijgen op wat er in de struiken juist is gebeurd. Je zou een vermoeden moeten hebben dat er meer achter dit incident zit.

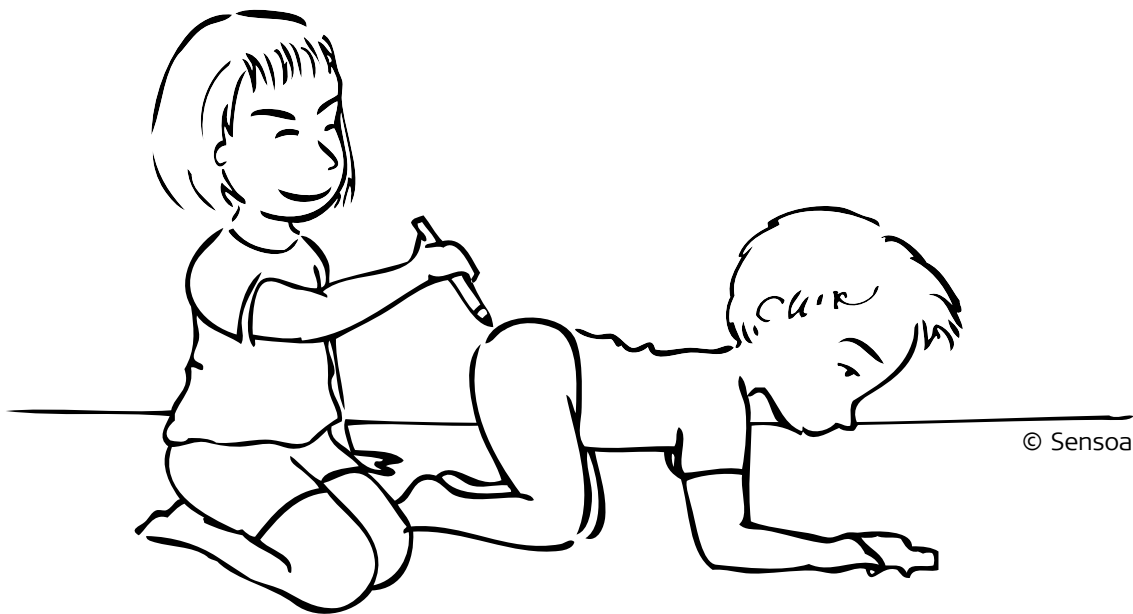
Beleid: ouders moeten uitgenodigd worden voor gesprek, met de wetenschap dat er bij het meisje een misbruiksituatie in de thuissituatie kan vermoed worden. Dit gesprek wordt best door het CLB gevoerd. Het is goed om externe experts te raadplegen. Volg het protocol.

Meer weten?

Basiscompetenties (2.1); Toezicht op school (2.9); Omgaan met incidenten, vermoedens en klachten (2.14); Competentiechecklist (3.3); Handelingsprotocol (3.4); Aandachtspunten voor communicatie (3.7)

K5

Bij het doktertje spelen in de speelhoek steekt een kleuter een potlood in het achterste van een klasgenootje.

© Sensoa

K5

Bij het doktertje spelen in de speelhoek steekt een kleuter een potlood in het achterste van een klasgenootje.

RODE VLAG

Dit gedrag kan voorkomen bij kleuters en kadert in het verkennen van het lichaam van anderen. Het is mogelijk dat ze hier doktertje spelen en dat het meisje de temperatuur van het jongetje wil opnemen. Maar het experimenteergedrag loopt uit de hand en kan fysieke schade berokkenen.

We beoordelen het gedrag van het meisje:

Toestemming	- oké	De jongen ziet niet aankomen wat er gaat gebeuren en kan geen toestemming geven. Maar omwille van het risico op fysieke schade zou dit gedrag ook met zijn toestemming nog rood blijven.
Vrijwilligheid	- oké	Dit gebeurt niet vrijwillig. De handeling gebeurt op initiatief van het meisje.
Gelijkwaardigheid	oké	Ze zijn gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Het experimenteergedrag past bij de leeftijd en dit gedrag is niet ingegeven door sadisme of een gevoel van superioriteit. Maar het kan aanleiding geven tot fysieke schade.
Gepast voor de context	- oké	In principe spelen kinderen niet halfnaakt in de klas.
Zelfrespect	- oké	Dit gedrag geeft mogelijk een negatief imago aan het meisje.

Reactie

Tegenover het meisje: 'Ik heb gehoord dat je een potlood in de poep van die jongen hebt gestoken, vind je dat oké? Je mag wel spelletjes (doktertje) spelen, maar je mag niemand pijn doen. Dat kan gevaarlijk zijn. En (naam van de jongen) is de baas over zijn eigen lichaam, je mag niet zonder zijn toestemming aan hem komen.'

Tegenover de jongen: 'Ik heb gehoord dat (naam van het meisje) een potlood in je poep heeft gestoken. Zij mag dat niet doen! Jij bent baas over je lichaam en zij mag je lichaam niet aanraken zonder jouw toestemming.'

Tegenover de leerkracht: dit soort gedrag wordt zelden gesteld met de bedoeling om pijn te doen of om superioriteit te laten gelden. Het gaat om experimenteergedrag dat te ver gaat.

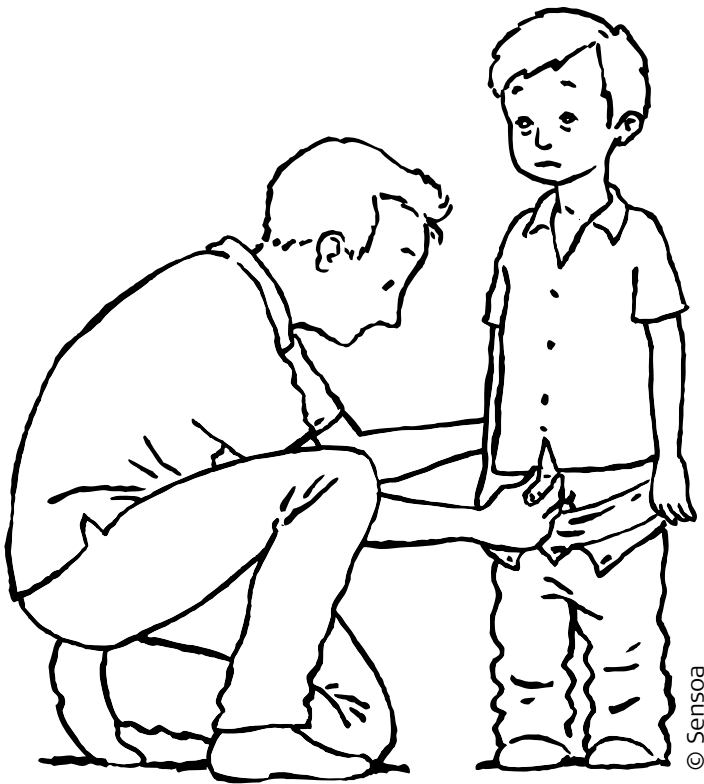
Beleid: het is belangrijk bij dit soort gedrag altijd alert te blijven voor eventueel onderliggende problematiek.

Meer weten?

Toezicht op school (2.9); Omgangsregels (3.5); Normatieve lijst (3.8)

K6

Een kleuter heeft een ongelukje gehad bij het plassen. Zijn voorhuid zit klem tussen de rits van zijn broek. De leerkracht verzorgt en troost hem.

© Sensoa

K6

**Een kleuter heeft een ongelukje gehad bij het plassen.
Zijn voorhuid zit klem tussen de rits van zijn broek.
De leerkracht verzorgt en troost hem.**

GROENE VLAG

Het jongetje heeft pijn en moet onmiddellijk geholpen worden. De leerkracht moet professioneel handelen. In deze situatie is het aanraken van de piemel van de jongen een functionele handeling. Indien nodig moet er ook een arts ingeschakeld worden.

Als het gaat om niet functionele handelingen, verandert de kleur van de vlag. Als in deze concrete situatie de leerkracht een week later de piemel van het jongetje zou controleren en betasten, krijgt dat gedrag een zwarte vlag omdat de criteria dan allemaal overschreden worden.

We beoordelen het gedrag van de leerkracht:

Toestemming	oké	Het gaat om een urgente situatie. De jongen heeft onmiddellijk hulp nodig (en geeft toestemming om zich te laten helpen?).
Vrijwilligheid	oké	Gezien de dringende nood ondergaat hij de tussenkomst van de leerkracht.
Gelijkwaardigheid	nvt	Er is geen gelijkwaardigheid maar de leerkracht moet hier zijn verantwoordelijkheid opnemen en ingrijpen.
Gepast voor leeftijd/ ontwikkeling	oké	De leerkracht kan inschatten wanneer dringende hulp noodzakelijk is.
Gepast voor de context	oké	Ook bij dringende hulp moet er oog zijn voor voldoende privacy. Eventueel kan er een scherm geplaatst worden of kunnen de andere kinderen gevraagd worden zich te verwijderen.
Zelfrespect	oké	Iemand in nood niet helpen is schadelijk voor het zelfrespect.

Reactie

Tegenover de jongen: 'Je voorhuid zit klem tussen de rits van je broek. Doet het pijn? Is het oké dat ik je help?'

Tegenover de leerkracht: dit soort handelingen behoort tot je taak. Als een leerling zich bezeert en in nood is, moet je helpen. In deze situatie is het aanraken van zijn piemel een functionele handeling. Roep er wel indien nodig een arts of verpleegkundige bij.

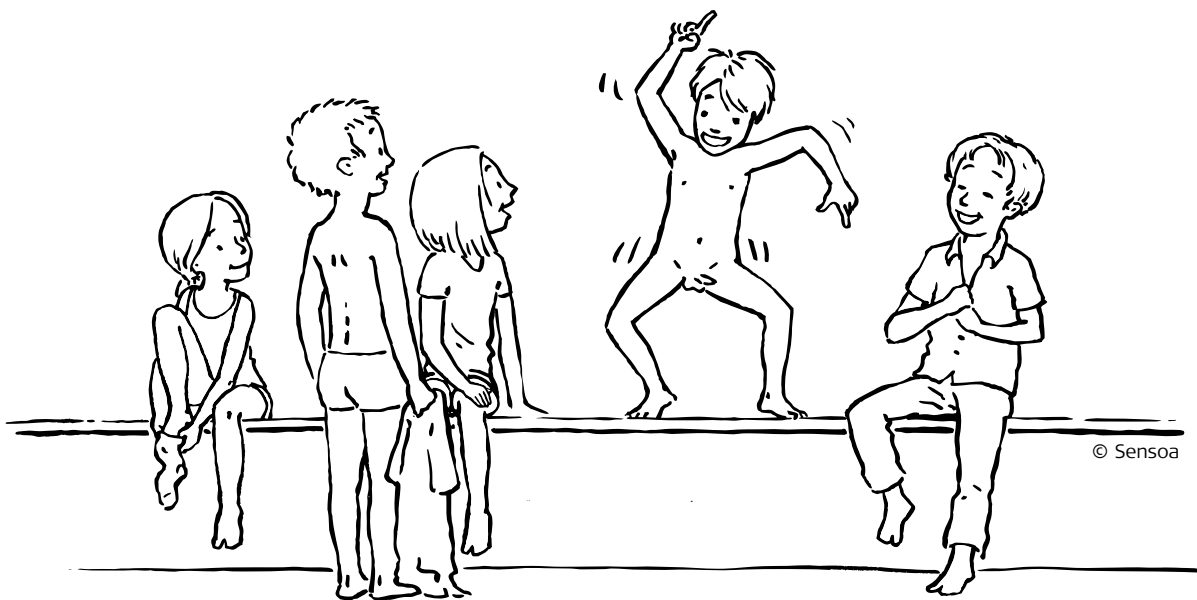
Beleid: geef als school duidelijk aan welke handelingen en aanrakingen naar de leerlingen toe behoren tot de functionele handelingen. Informeer de ouders net zoals bij een ander ongelukje en geef aan welke zorgen toegediend werden.

Meer weten?

*Omgaan met aanrakingen en lichamelijkeid (2.5);
Gedragscode en omgangsregels (3.5); Normatieve lijst (3.8)*

L1

Bij het omkleden in het zwembad gaat een jongen van 9 op een bankje staan, danst naakt en roept: 'zie mijn piemel zwieren!'. Iedereen vindt dit wel stoer en leuk.

© Sensoa

L1

Bij het omkleden in het zwembad gaat een jongen van 9 op een bankje staan, danst naakt en roept: 'zie mijn piemel zwieren!'. Iedereen vindt dit wel stoer en leuk.

GROENE VLAG

Kinderen van deze leeftijd vinden het nog steeds boeiend om bezig te zijn met hun eigen lichaam en dat van anderen. In situaties zoals in kleedkamers kan dit soort gedrag voorkomen. Het gedrag blijft acceptabel zolang iedereen zich hier goed bij voelt.

Vaak stopt dit experimenteergedrag vanzelf. Maar als de situatie zich herhaaldelijk voordoet kan ze evolueren naar gele vlag. Vanaf een bepaalde leeftijd wordt dit soort gedrag in de kleedkamer ongepast, zeker bij gemengde groepen. Je kan er ook vragen of opmerkingen over krijgen van ouders.

We beoordelen het gedrag van het jongetje:

Toestemming	oké	Er is toestemming, iedereen vindt het leuk.
Vrijwilligheid	oké	Alle kinderen kijken vrijwillig toe. Wie er niet wil bij zijn, kan de kleedkamer verlaten of zich omdraaien.
Gelijkwaardigheid	oké	De kinderen zijn gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ ontwikkeling	oké	Dit gedrag gaat over naakt zijn en zich tonen, niet over intiem seksueel gedrag. Voor kinderen van deze leeftijd past dat bij de ontwikkeling.
Gepast voor de context	oké	De kinderen bevinden zich in een ruimte voor het omkleden, de context is gepast.
Zelfrespect	oké	De sfeer is leuk en er zijn geen schadelijke gevolgen voor de jongen zelf.

Reactie

Tegenover het jongetje: 'Ik heb gehoord dat je een spelletje piemelzwaaien gespeeld hebt. Was dat leuk? Als iedereen het prettig vindt is het oké. Als sommige klasgenootjes het niet meer fijn vinden, moet je ermee stoppen. Wat spreken we hierover af?'

Tegenover de leerkracht: Bij een groene vlag hoeft je niet te reageren. Je kan wel achteraf terugkomen op het voorval. Je kan navraag doen of iedereen het oké vond. Kinderen laten niet altijd merken of ze het oké vinden.

Beleid: denk op school na over de organisatie van aan- en uitkleden bij het zwemmen. Vanaf welke leeftijd worden groepen opgesplitst naar geslacht? Vanaf wanneer kunnen kinderen zich individueel omkleden?

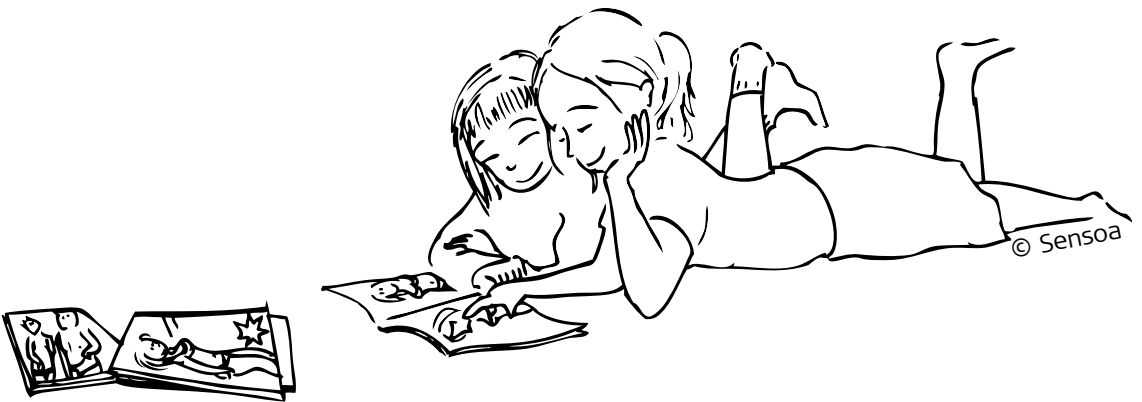
Meer weten?

*Samenwerken met ouders (2.3); Omkleden en uitkleden op school (2.7);
Toezicht op school (2.9); Omgangsregels (3.5)*

L2

Op zeeklassen hebben meisjes van 12 een pornoboekje gevonden en ze bekijken het.

© Sensoa

L2

Op zoekklassen hebben meisjes van 12 een pornoboekje gevonden en ze bekijken het.

GELE VLAG

Kinderen van 12 jaar hebben interesse in volwassen seksualiteit. Ze kunnen seksuele opwinding voelen en fantaseren over seks. Ze zijn nieuwsgierig. Ze vinden het leuk om samen met anderen dingen te zien rond seks, dat is opwindend. Maar porno is niet voor kinderen bedoeld.

We beoordelen het gedrag van de meisjes:

Toestemming	oké	De meisjes kijken samen, er is toestemming.
Vrijwilligheid	oké	Ze doen dit vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	oké	Ze zijn gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Interesse in seks en in porno hoort bij de leeftijd. Maar porno is niet voor 12-jarigen bedoeld.
Gepast voor de context	- oké	In een schoolse context is dit niet gepast.
Zelfrespect	- oké	De meisjes vinden het leuk. Maar porno kijken op een leeftijd waarop je dingen nog niet kan begrijpen, kan ook schadelijke effecten hebben.

Reactie

Tegenover de meisjes: 'Ik heb gehoord dat jullie een boekje gevonden hebben dat jullie leuk en interessant vinden. Was dat spannend? Het is oké om interesse te hebben in seks, maar het past niet binnen deze context. Dit soort boekjes is ook niet voor jullie leeftijd bedoeld. Als je daar vragen over hebt kan je die altijd stellen.'

Tegenover de leerkracht: jongeren hebben interesse in seksualiteit en vinden het spannend en opwindend om in pornoboekjes te kijken. Op deze leeftijd vinden ze het ook prettig om dat samen met leeftijdsgenoten te doen. Binnen de context van een schoolactiviteit is het niet gepast. Bied hen wel de mogelijkheid aan om vragen te kunnen stellen want porno is geen geschikte bron van informatie. Mogelijk hebben de meisjes hier vragen bij of zijn er dingen die ze vreemd of vies vinden. Deze situatie geeft de kans om met de meisjes in gesprek te gaan over seks en over seksuele integriteit.

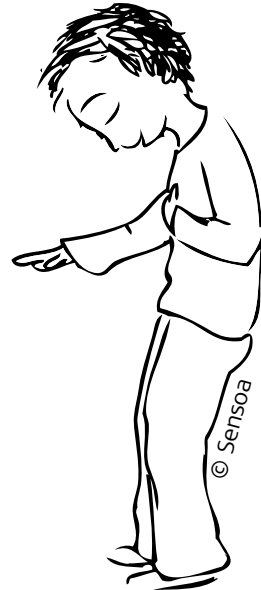
Beleid: hoe gaat de school om met deze situaties? Welke omgangsregels spreek je af met de leerlingen?

Meer weten?

Bespreikbaar maken van seksualiteit en seksuele integriteit (2.2); Toezicht op school (2.9); Buitenschoolse activiteiten (2.12); Uitgangspunten (3.1); Omgangsregels (3.5); Normatieve lijst (3.8).

L3

Twee jongens en een meisje van 8 maken grapjes en seksuele toespelingen op de speelplaats.

L3

Twee jongens en een meisje van 8 maken grapjes en seksuele toespelingen op de speelplaats.

GELE VLAG

Kinderen op de basisschool vinden het leuk om seksueel getinte mopjes te verzinnen. Vaak vertellen ze elkaar dat seks vies is. In deze situatie beleven alle partijen er plezier aan.

De situatie verandert wanneer de kinderen gore, seksuele schuttingtaal gebruiken of onzedelijke uitspraken doen. Als het gedrag eenmalig voorkomt krijgt het een gele vlag. Wanneer het gedrag herhaaldelijk voorkomt, ook na correctie, dan wordt de situatie rood.

We beoordelen het gedrag van de kinderen:

Toestemming	oké	De kinderen maken samen plezier, er is toestemming.
Vrijwilligheid	oké	Ze doen uit vrije wil mee aan het grapjes maken.
Gelijkwaardigheid	oké	De kinderen zijn even oud. Ze zijn gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	± oké	Seksueel getinte grappen maken hoort bij de ontwikkeling. Pas als de kinderen gore taal gaan gebruiken, is het niet meer gepast.
Gepast voor de context	± oké	Als de kinderen alleen zijn is dit gedrag oké. Op de speelplaats zijn er andere kinderen in de buurt en is de context niet meer privé.
Zelfrespect	oké	Dit gedrag is niet schadelijk voor de kinderen zelf.

Reactie

Tegenover de kinderen: 'Ik heb gehoord dat jullie seksuele grapjes gemaakt hebben. Vonden jullie dat grappig? Het is oké om grapjes te maken over seks, maar (als het gaat om schuttingtaal) jullie taal is niet helemaal oké. Zeg niet lul maar piemel of penis. Lul is beledigend. (Als het gaat om de context die niet privé is) we bewaren dat soort grapjes voor als we alleen zijn en de anderen niet kunnen meeluisteren. Wat spreken we hierover af?'

Tegenover de leerkracht: als de situatie een groene vlag krijgt (eenmalig en de grapjes zijn gepast voor de leeftijd), dan hoeft je niet te reageren. Als de taal ongepast is, kan je die bijsturen. Deze situatie geeft de kans om een gesprekje te voeren over seksualiteit en seksuele integriteit.

Beleid: probeer oog te hebben voor de normale seksuele ontwikkeling en maak duidelijk welk gedrag acceptabel is op school en wat niet.

Meer weten?

Toezicht op school (2.9); Omgangsregels (3.5); Normatieve lijst (3.8)

L4

Een leraar heeft de gewoonte alle leerlingen door het haar te wrijven.

L4

Een leraar heeft de gewoonte alle leerlingen door het haar te wrijven.

GELE VLAG

In de omgang met vertrouwde volwassenen (zoals leerkrachten) moet spontane omgang de basis zijn voor de opvoeding. Daar kunnen aanrakingen zoals deze deel van uitmaken. De meeste volwassenen vinden deze situatie dan ook absoluut geen probleem. Ze gaan ervan uit dat het kind hiervoor toestemming geeft. Maar lang niet alle kinderen vinden dit soort aanrakingen van een leerkracht fijn.

Als de leerling (impliciet) toestemt, krijgt dit gedrag groene vlag. Maar als leerkracht kan je niet veronderstellen dat elke leerling dit oké vindt. Als de leerling geen toestemming geeft en het niet vrijwillig ondergaat, wordt het gedrag hier geel.

We beoordelen hier het gedrag van de leerkracht:

Toestemming	- oké	De volwassene vraagt geen toestemming, het is onduidelijk wat het kind zelf denkt.
Vrijwilligheid	- oké	In de relatie met een leerkracht is vrijwilligheid moeilijk omdat de leraar cijfers geeft en macht heeft over de leerling. Als de leerling het niet fijn vindt, kan het erg moeilijk zijn om dit duidelijk te maken.
Gelijkwaardigheid	- oké	Leerkracht en leerling staan in een niet gelijkwaardige positie. En er is een groot leeftijdsverschil.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	De leerkracht zou moeten weten dat dit niet voor elk kind oké is, en goed moeten letten op effecten van deze aanrakingen op het kind.
Gepast voor de context	- oké	In de klascontext moet men bewust voorzichtig zijn met aanrakingen.
Zelfrespect	- oké	Dit kan schadelijk zijn voor het imago van de leerkracht.

Reactie

Tegenover het kind: 'Ik heb gehoord dat je leraar je over het haar streeft. Is dat oké voor jou? Je leraar doet dit waarschijnlijk met de beste bedoelingen. Maar als jij het niet fijn vindt heb je het recht om je weg te trekken of er iets van te zeggen. Veel kinderen vinden dit niet leuk.'

Tegenover de leerkracht: 'Je hebt een kind over het haar gestreeld. Is dat oké voor jou? Is dat oké voor het kind? Aanrakingen zijn soms nodig en functioneel, maar kinderen voelen dit soms anders aan. Ga er niet van uit dat het oké is omdat het voor jou oké aanvoelt. Het is het kind dat in deze situatie de grens bepaalt. Voor je leerlingen kan het moeilijk zijn om die grens aan te geven. Welke afspraken kunnen we hierover maken?'

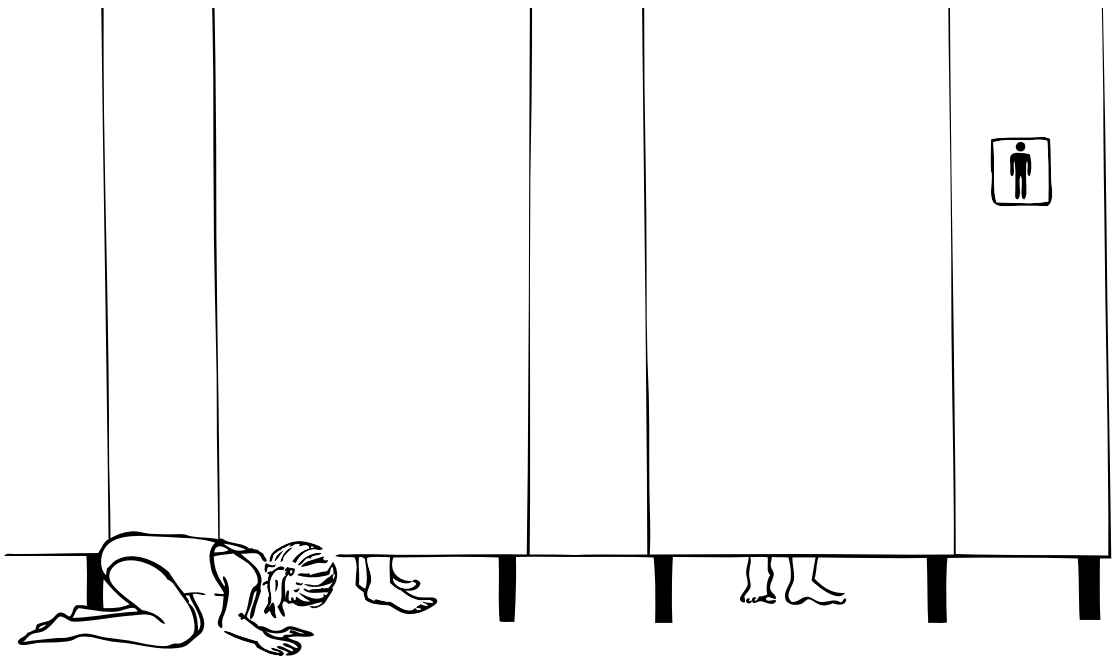
Beleid: maak afspraken en omgangsregels omtrent aanrakingen en pas ze toe.

Meer weten?

Omgaan met aanrakingen en lichamelijkeheid (2.5); Competentiechecklist 3.3); Gedragscode (3.5).

L5

Een meisje van 10 gluurt tijdens het omkleden in het zwembad in de hokjes van de jongens.

© Sensoa

L5

Een meisje van 10 gluurt tijdens het omkleden in het zwembad in de hokjes van de jongens.

GELE VLAG

Kinderen zijn nieuwsgierig en seksualiteit is een ideaal oefenterrein voor nieuwsgierigheid. Kleine kinderen gaan op verkenning en kijken door openstaande deuren van WC, bad- en slaapkamer om te kijken hoe anderen er uitzien. Vanaf een jaar of 5 gaan ze zich wenden tot leeftijdsgenootjes om hun kennis aan te vullen.

Op deze leeftijd weet het kind al dat het niet oké is om te gluren. Maar juist omdat het verboden is, wordt het spannend om te gaan kijken. In de praktijk gaat het vaak om groepjes kinderen die gluren.

We beoordelen het gedrag van het meisje:

Toestemming	- oké	De jongen weet niet dat hij begluurd wordt en geeft dus geen toestemming.
Vrijwilligheid	- oké	Hij weet niet dat het meisje kijkt en ondergaat het niet vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	oké	Ze zijn van dezelfde leeftijd en dus vermoedelijk gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ ontwikkeling	oké	Kinderen van deze leeftijd zijn nieuwsgierig en vinden het spannend en opwindend om dingen te doen die eigenlijk niet oké zijn.
Gepast voor de context	- oké	Het meisje dringt binnen in de privacy van de jongen.
Zelfrespect	- oké	Het meisje kan hierdoor imagoschade ondervinden.

Reactie

Tegenover het meisje: 'Ik heb gehoord dat je gegluurd hebt in de kleedkamer, vind je dat oké? Ben je nieuwsgierig naar hoe een jongen er uitziet? Op zich is daar niets mis mee, maar dit is niet oké. Die jongen weet niet dat je hem bekijkt. Jij zou het toch ook niet leuk vinden als een jongen jou in je blootje stiekem bekijkt? Gluren in de kleedhokjes is niet oké. Wat kunnen we daarover afspreken?'

Tegenover de leerkracht: kinderen zijn nieuwsgierig en vinden het spannend om verboden dingen te doen. Wijs het kind er op dat het niet oké is en zorg dat het niet opnieuw gebeurt (toezicht).

Beleid: maak duidelijke afspraken over omgaan met naaktheid en omkleden.

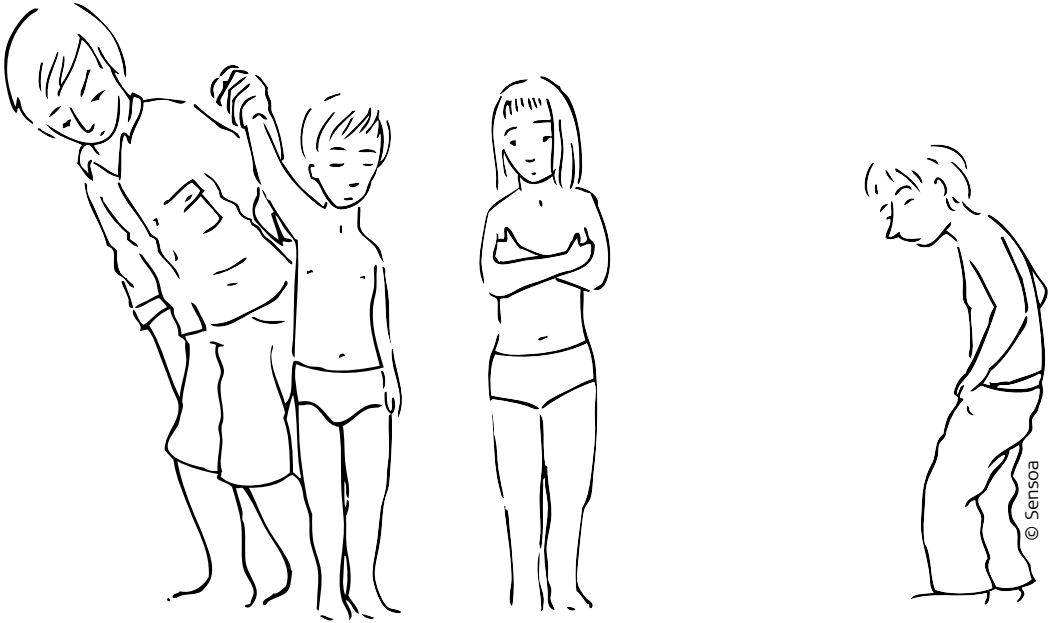
Meer weten?

Omkleden en uitkleden op school (2.7); Toezicht op school (2.9); Beleidsmatrix (3.2); Omgangsregels (3.5)

L6

Op bosklassen ontdekt een 8-jarig meisje een teek op haar borst. De leerkracht haalt hem weg en voert daarop een algemene tekencontrole in. De kinderen vinden het niet fijn.

L6

Op bosklassen ontdekt een 8-jarig meisje een teek op haar borst. De leerkracht haalt hem weg en voert daarop een algemene tekencontrole in. De kinderen vinden het niet fijn.

RODE VLAG

Deze situatie gaat over de lichamelijke integriteit van de kinderen. De kinderen moeten hun lichaam ontbloten. Op deze leeftijd kunnen kinderen preuts reageren. Ze hebben vaak schaamtegevoel en zijn gesteld op hun privacy.

Als de kinderen de controle ondergaan onder condities waar ze wel toestemming voor geven zoals zelf kiezen wie controleert, de privacy garanderen, vervalt de rode vlag.

We beoordelen het gedrag van de leerkracht:

Toestemming	- oké	De kinderen hebben geen duidelijke toestemming gegeven om zich te laten controleren.
Vrijwilligheid	- oké	De controle is een noodzaak, de kinderen ondergaan het niet vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	- oké	De leerkracht is volwassen en staat in een gezagsrelatie tot de kinderen. Ze zijn niet gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Het feit dat de kinderen protesteren tegen de controle is gepast voor de ontwikkeling. Ze voelen hun grenzen en komen er voor op.
Gepast voor de context	oké	De leerkracht moet de controle uitvoeren, de context is dus oké.
Zelfrespect	- oké	Er kunnen klachten komen indien de tekencontrole niet of niet op een goede manier wordt uitgevoerd.

Reactie

Tegenover de kinderen: 'Ik heb gehoord dat jullie een tekencontrole gekregen hebben. Was dat oké? Als jullie het niet fijn vinden om gecontroleerd te worden, hoe kunnen we dat in het vervolg oplossen? Willen jullie individueel gecontroleerd worden? Of kunnen jullie bij elkaar de controle uitvoeren?'

Tegenover de leerkracht: 'Ik heb gehoord dat je een tekencontrole hebt uitgevoerd. Wat vind je daar zelf van? Het is oké dat je wil controleren maar niet alle kinderen vinden dat goed. Het feit dat de kinderen zich verzetten wijst op zelfrespect en gevoel voor grenzen en privacy. Ga in dialoog met de kinderen om een oplossing te vinden die voor hen wel acceptabel is. Kinderen leren veel uit informele omgang en het is van belang dat hun weerbaarheid hier gerespecteerd wordt.'

Beleid: besteed aandacht aan functionele handelingen: welke handelingen behoren tot het takenpakket van het schoolpersoneel en hoe kan de uitvoering gebeuren met maximaal respect voor alle betrokkenen?

Meer weten?

*Omgaan met aanrakingen en lichamelijkeid (2.5);
Omkleden en uitkleden op school (2.7); Toezicht op school (2.9);
Buitenschoolse activiteiten (2.12); Gedragscode (3.5).*

L7

Bij het wachten op de schoolbus vallen vier jongens van 10 een meisje van 15 lastig.

© Sensoa

L7

Bij het wachten op de schoolbus vallen vier jongens van 10 een meisje van 15 lastig.

RODE VLAG

De jongens vinden het stoer om seksuele grapjes en toespelingen te maken naar grotere meisjes.

Aan de bushalte is er minder toezicht en daar maken de jongens gebruik van om zich stoer voor te doen.

We beoordelen het gedrag van de jongens:

Toestemming	- oké	Het meisje vraagt niet om deze aandacht, ze geeft er geen toestemming voor.
Vrijwilligheid	- oké	Ze ondergaat de grapjes niet vrijwillig. Ze kan niet weggaan omdat ze moet wachten op de bus.
Gelijkwaardigheid	- oké	Het meisje is ouder en dus niet gelijkwaardig. De jongens zijn met vier tegen één, ook dat is niet gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ ontwikkeling	± oké	Stoer doen hoort bij de ontwikkeling. Maar het is niet oké om daar anderen mee lastig te vallen.
Gepast voor de context	- oké	Dit gedrag is in geen enkele context oké.
Zelfrespect	- oké	Dit soort gedrag kan schadelijk zijn voor het imago van de jongens.

Reactie

Tegenover de jongens: 'Ik heb gehoord dat jullie dat meisje omsingeld en aangerand hebben. Heb je het gevoel dat ze dat leuk vond? Hoe was dat voor jullie? (hier zullen er verschillende belevingen zijn). Voor dat meisje was dat heel vervelend, ze wou het niet en jullie waren met vier jongens, dat is een heel ongelijke situatie. Je valt niemand seksueel lastig, seks is iets dat je beiden moet willen. Dat mag dus nooit meer gebeuren. Als dit nog eens gebeurt, zullen we maatregelen nemen. Wat kan je nu doen om je te verontschuldigen bij dat meisje? Welke afspraken maken we hierover?'

Tegenover het meisje: 'Ik heb gehoord dat die jongens je omsingeld en lastig gevallen hebben. Hoe was dat voor jou? Het is goed dat je dit vertelt. Hun gedrag is niet oké, ze vallen je lastig. Dat mag dus nooit meer gebeuren. Als dit nog eens gebeurt, zullen we maatregelen nemen. Wat kunnen we nu doen om dit te vermijden? Wat kunnen we de jongens vragen? Welke afspraken maken we hierover?'

Beleid: toezicht aan bushaltes en dergelijke is vaak niet de taak van de school. Hoe kunnen hier afspraken worden gemaakt? Welke maatregelen of straffen kan je nemen tegenover de jongens?

Meer weten?

Toezicht op school (2.9); Maatregelen en sancties (2.15); Handelingsprotocol (3.4); Omgangsgeregels (3.5); Aandachtpunten voor communicatie (3.7)

L8

Een jongen van 11 maakt na de turnles met zijn gsm foto's van meisjes in de douches.

© Sensoa

L8

Een jongen van 11 maakt na de turnles met zijn gsm foto's van meisjes in de douches.

RODE VLAG

Het gaat hier om kinderen aan het begin van de puberteit. Vooral bij de meisjes leidt dat tot lichamelijke veranderingen en deze jongen heeft daar interesse voor. Die interesse is gepast voor zijn leeftijd. Maar het feit dat hij foto's maakt is niet oké. Dat fotomateriaal kan achteraf online gezet worden en schadelijke gevolgen meebrengen voor de meisjes.

We beoordelen het gedrag van de jongen:

Toestemming	- oké	De meisjes zijn zich niet bewust van het feit dat de jongen foto's neemt van hen. Ze geven dus duidelijk geen toestemming.
Vrijwilligheid	- oké	Ze zijn niet op de hoogte en kunnen dus niet vrijwillig meewerken.
Gelijkwaardigheid	- oké	De leerlingen zijn van dezelfde leeftijdscategorie en dus gelijkwaardig. Maar doordat de jongen beschikt over foto's die hij tegen hen kan gebruiken, heeft hij macht over hen en zijn ze niet meer gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ ontwikkeling	- oké	Interesse hebben in het ontwikkelende lichaam van meisjes past bij de ontwikkeling. Maar het maken van foto's zonder toestemming is niet gepast.
Gepast voor de context	- oké	Dit is ongepast in elke context.
Zelfrespect	- oké	Dergelijk gedrag schildert deze jongen af als onbetrouwbaar en is dus schadelijk voor zijn reputatie.

Reactie

Tegenover de jongen: 'Ik heb gehoord dat je foto's maakt in de douche zonder dat de meisjes het weten. Is dat oké voor jou? Het is wellicht interessant, maar het is onaanvaardbaar. Je hebt geen toelating van die meisjes en je schendt hun privacy. Als dat nog een keer voorvalt (zwarte vlag), zal een zware straf volgen. Je moet je verontschuldigen aanbieden.'

Tegenover de meisjes: 'Ik heb gehoord dat die jongen foto's heeft genomen van jullie. Hoe voelen jullie zich daarbij? Hij mag absoluut geen foto's nemen van jullie onder de douche. We zullen ervoor zorgen dat deze foto's verdwijnen en dat dit niet meer gebeurt.'

Tegenover de leerkrachten: het is onaanvaardbaar dat een leerling foto's maakt van anderen zonder hun toestemming. Deze situatie biedt een kans om met de leerlingen het gesprek aan te gaan over seksualiteit en seksuele integriteit.

Beleid: werk een beleid uit met betrekking tot nieuwe media. Denk na over risico's van nieuwe media en investeer in preventie.

Meer weten?

*Bespreikbaar maken van seksualiteit en seksuele integriteit (2.2);
Omgaan met nieuwe media (2.6); Toezicht op school (2.9);
Maatregelen en sancties (2.15); Handelingsprotocol (3.4);
Omgangsregels (3.5);*

L9

Een meisje van 10 zit op de schoot van een leerkracht. Die streelt haar borstjes.

© Sensoa

L9

Een meisje van 10 zit op de schoot van een leerkracht. Die streelt haar borstjes.

ZWARTE VLAG

Voor een gezonde ontwikkeling is de spontane, directe omgang van groot belang. Het knuffelen, stoeien en op schoot zitten vormt de basis voor een gezonde seksuele ontwikkeling.

Tienjarige kinderen vertonen soms uitdagend en openlijk verleidelijk gedrag tegenover volwassenen, waarbij ze bij vertrouwde mensen op schoot klimmen en aanhalig zijn. Zij tasten de grenzen van de volwassenen af, zodat ze hun eigen grenzen duidelijk kunnen krijgen. Maar in deze situatie is daar geen sprake van. De volwassene gaat over de grens van het kind. Zelfs wanneer het kind het wel oké zou vinden, moet de volwassene zich begrenzen. Aanrakingen door een volwassene met een seksuele bedoeling zijn onaanvaardbaar.

We beoordelen het gedrag van de leerkracht:

Toestemming	- oké	Het meisje vindt het niet leuk, dus ze geeft geen toestemming. Zelfs als ze het wel fijn zou vinden, is ze niet in staat om toestemming te geven aan een volwassene omdat ze geen idee heeft wat de gevolgen zouden kunnen zijn.
Vrijwilligheid	- oké	Het meisje is niet op haar gemak en ondergaat de situatie niet vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	- oké	Het gaat om een volwassene tegenover een kind en dat is ongelijkwaardig: in leeftijd, ontwikkeling, kracht enz. is de volwassene veel verder.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	-- oké	De leerkracht zou moeten weten dat seksuele aanrakingen bij leerlingen niet kunnen.
Gepast voor de context	- oké	Dit gedrag is in geen enkele context oké.
Zelfrespect	-- oké	Dit kan schadelijke gevolgen hebben voor de reputatie van de leerkracht

Reactie

Tegenover de leerkracht: 'Ik heb gehoord dat je dat meisje op schoot genomen hebt en haar borstjes gestreeld hebt. Vind jij dat oké? Het is oké dat je affectie wil tonen maar het is onaanvaardbaar dat je de borstjes van dat meisje streelt. Jij moet als volwassene de grens bewaken en jij weet dat je te ver gaat. We zullen een gepaste sanctie voorzien.'

Tegenover het meisje: 'Ik heb gehoord dat die leerkracht je borstjes gestreeld heeft. Hoe voel jij je daarbij? Het is niet oké wat je leerkracht doet. Hij mag niet aan je borstjes zitten. We gaan dat met die man bespreken en zorgen dat dit niet meer kan gebeuren.'

Beleid: voorzie een beleid rond lichamelijke een seksuele integriteit en werk een protocol uit voor aanpak van incidenten.

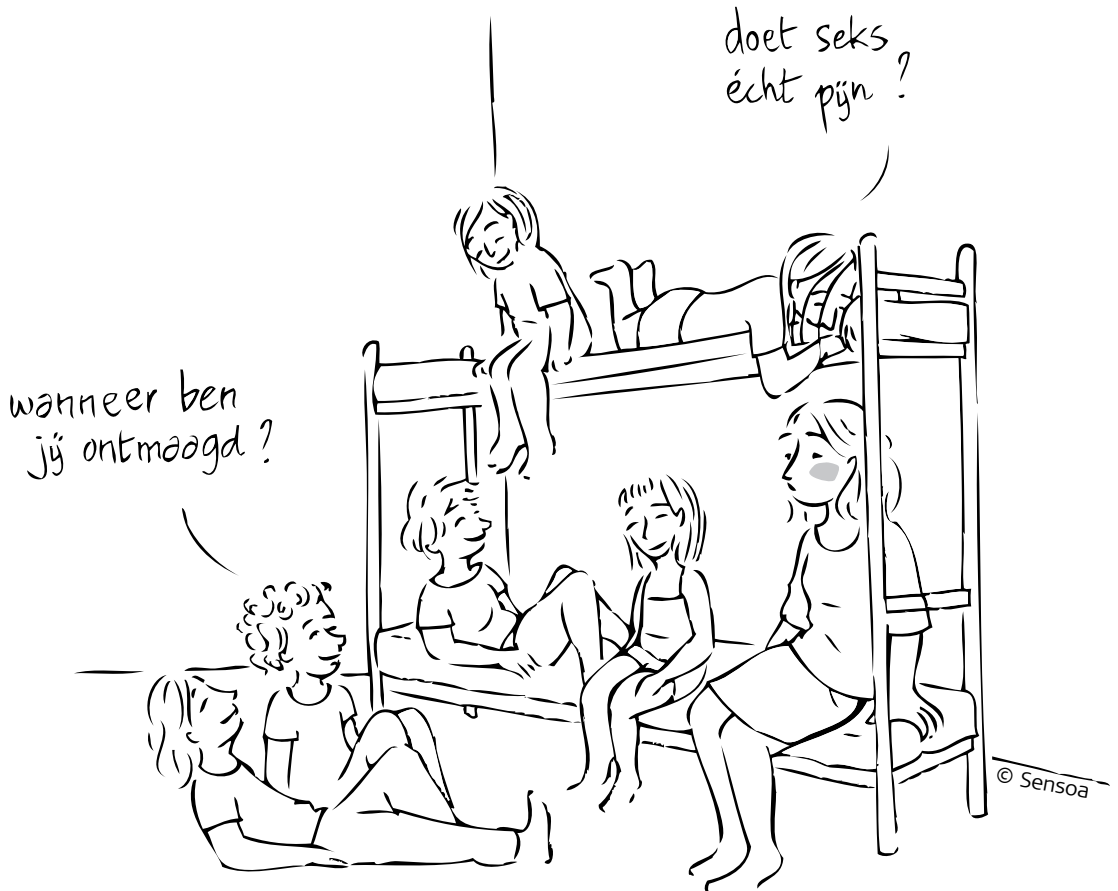
Meer weten?

Bespreikbaar maken van seksualiteit en seksuele integriteit (2.2); Omgaan met aanrakingen en lichamelijke (2.5); Toezicht op school (2.9); Omgaan met incidenten, vermoedens en klachten (2.14); Maatregelen en sancties (2.15); Handelingsprotocol(3.4); Gedragscode (3.5)

S1

Tijdens de zeeklassen zitten enkele 13-jarige meisjes na het avondeten gezellig samen in de slaapzaal. Ze praten met elkaar over verliefd zijn, tongzoenen en seks. Hun juf wordt bestookt met nieuwsgierige vragen.

S1

Tijdens de zeeklassen zitten enkele 13-jarige meisjes na het avondeten gezellig samen in de slaapzaal. Ze praten met elkaar over verliefd zijn, tongzoenen en seks. Hun juf wordt bestookt met nieuwsgierige vragen.

GROENE VLAG

Meisjes in de puberteit zitten met veel vragen en onzekerheden over relaties en seks. Ze zijn nieuwsgierig maar hebben vaak nog een dubbelzinnige houding tegenover seksualiteit: aan de ene kant hebben ze grote interesse, aan de andere kant schamen ze zich en zijn ze gesloten over het onderwerp. Seksuele thema's worden besproken met mensen bij wie ze zich op hun gemak voelen. Dat is hier het geval. Op zeeklassen heerst er een andere sfeer dan op school en hier voelen ze zich veilig.

De leerkracht gaat in op de vragen en geeft dus de boodschap dat praten over seks en relaties oké is.

We beoordelen het gedrag van de meisjes:

Toestemming	oké	De meisjes voeren een open en gemoedelijk gesprek. Er is dus zeker toestemming van alle betrokkenen.
Vrijwilligheid	oké	De meisjes dwingen niemand om te praten, dus iedereen neemt vrijwillig deel.
Gelijkwaardigheid	oké	De leerkracht is ouder en staat in een gezagsrelatie met de meisjes maar op zeeklassen is de sfeer anders. Het gaat hier ook niet om seksuele handelingen, maar om een gesprek waarbij de leerkracht voor de meisjes een bron van informatie vormt. In het gesprek zijn ze gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Nieuwsgierig zijn naar en vragen stellen over seks is eigen voor de leeftijd.
Gepast voor de context	oké	De meisjes en de juf zitten in de slaapzaal, zonder andere leerlingen erbij. De context is privé.
Zelfrespect	oké	Een open en positief gesprek voeren over relaties en seks heeft geen schadelijke gevolgen en getuigt van zelfrespect.

Reactie

Tegenover de meisjes: 'Ik heb gehoord dat jullie vragen gesteld hebben aan je leerkracht. Het is oké dat jullie nieuwsgierig zijn. Het is fijn om een dergelijk gesprek te kunnen voeren met iemand die meer ervaring heeft dan jullie. Maar als de juf geen antwoord wil geven op een bepaalde vraag moeten jullie dat respecteren.'

Tegenover de leerkracht: 'Ik heb gehoord dat je leerlingen je vele vragen hebben gesteld. Hoe voelde jij je daarbij? Het is goed om als leerkracht een open en gemoedelijk gesprek met je leerlingen te voeren over relaties en seks. Als ze een vraag stellen die je te persoonlijk vindt, mag je zeggen dat je daar niet wil op ingaan omdat het te persoonlijk is. Op die manier sta je ook model voor het aangeven van grenzen.'

Beleid: op buitenschoolse activiteiten is de sfeer anders en is het mogelijk dat de regels van omgaan wat aangepast worden. Maak daar op voorhand afspraken over.

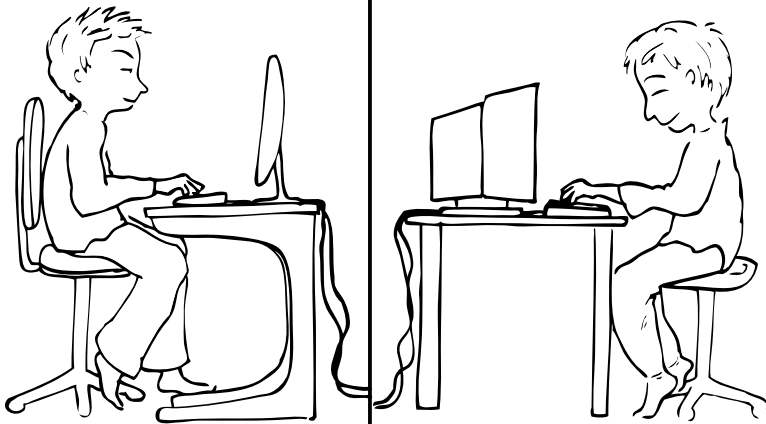
Meer weten?

*Bespreekbaar maken van seksualiteit en seksuele integriteit (2.2);
Buitenschoolse activiteiten (2.12); Competentiechecklist (3.3)*

S2

Twee dertienjarige jongens chatten in de klas over seks.

<jan zegt> weet jij wat 69 is?
<thomas zegt> heeft met seks te maken niet?
<jan zegt> ja, dat is pijpen en likken ; -)
<thomas zegt> huh? tegelijk?

© Sensoa

S2

Twee dertienjarige jongens chatten in de klas over seks.

GELE VLAG

Kinderen en jongeren maken gebruik van internet om met elkaar te communiceren. Daarbij durven ze vrijer met elkaar omgaan. Voor vele jongeren is dit een positieve ontwikkeling. In hun rechtstreekse contacten zijn ze vaak geremder en via internet kunnen ze op een veilige manier communiceren en experimenteren.

We beoordelen het gedrag van de jongens:

Toestemming	oké	De jongens geven toestemming voor het gesprek.
Vrijwilligheid	oké	Ze nemen vrijwillig deel, er wordt geen dwang of druk uitgeoefend.
Gelijkwaardigheid	oké	Ze zijn evenwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Dit gedrag past bij hun leeftijd. Kennis over seks wordt opgedaan en uitgewisseld met leeftijdsgenoten. De beslotenheid van een gesprek via chat kan hun wederzijds vertrouwen en het geloof in henzelf opkrikken. Ze kunnen elkaar in een dergelijk gesprek geruistellen over bijvoorbeeld hun penislengte of masturbatietechnieken.
Gepast voor de context	- oké	Het gesprek op zich is helemaal oké maar in de context van de klas is dit niet meer privé. Het is ook mogelijk dat de jongens eigenlijk een andere opdracht moeten afwerken in de klas.
Zelfrespect	oké	Het gesprek heeft geen enkel schadelijk gevolg, het kan zelfs bevestigend werken voor de jongens.

Reactie

Tegenover de jongens: 'Ik heb gehoord dat jullie in de klas met elkaar gechat hebben over seks? Was dat leuk? Het is oké dat jullie een gesprekje voeren over seks, maar in de klas is dat niet helemaal oké. Je kan dat doen als je thuis bent. Wat spreken we hierover af?'

Tegenover de leerkracht: het is normaal dat leerlingen onderling gesprekken voeren over seks. Maar in de klas is dat niet goed, ze hebben onvoldoende privacy. Bovendien kan het hen afleiden en misschien verwaarlozen ze op die manier hun opdrachten van de les.

Beleid: voorzie een visie en beleid over het werken met computers en nieuwe media. Ook de ICT-medewerkers kunnen daar een bijdrage in leveren.

Meer weten?

Omgaan met nieuwe media (2.6); Toezicht op school (2.9); Competentiechecklist(3.3); Gedragscode en Omgangsregels (3.5); Kader voor seksuele vorming (3.6)

S3

Tijdens de speeltijd daagt een jongen zijn klasgenoten uit om een condoom te gebruiken.

Tijdens de speeltijd daagt een jongen zijn klasgenoten uit om een condoom te gebruiken.

GELE VLAG

Jonge puberjongens gaan op verkenning en willen hun grenzen verleggen. Ze vinden het leuk om stoer te doen en hun leeftijdsgenoten uit te dagen. In deze situatie worden de vriendjes uitgedaagd om het condoom 'gebruikt' terug mee te brengen. Als dat niet lukt, zullen ze uitgelachen worden.

We beoordelen het gedrag van de jongen:

Toestemming	oké	De jongens lachen en doen mee met het spel dus ze geven wel toestemming.
Vrijwilligheid	- oké	De jongens worden onder druk gezet, en dat maakt dat ze niet vrijwillig meedoen.
Gelijkwaardigheid	oké	Alle jongens zijn even oud, ze zijn dus gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Dit gedrag en stoerdoenerij past in de ontwikkeling.
Gepast voor de context	- oké	Dit is niet helemaal oké, op de speelplaats zijn er andere kinderen aanwezig en is de context niet volledig privé.
Zelfrespect	- oké	Dit gedrag is niet goed voor het imago van de jongen, zijn vrienden getuigen niet van voldoende zelfrespect als zij zich onder druk laten zetten.

Reactie

Tegenover de jongen: 'Ik heb gehoord dat jij andere jongens uitdaagt om een gebruikt condoom mee te brengen. Wat vind je daar zelf van? Ik snap wel dat je het stoer vindt met die condooms, maar laat de andere jongens met rust. Het is niet oké om andere kinderen onder druk te zetten. Wat spreken we hierover af?'

Tegenover de andere kinderen: 'Ik heb gehoord dat (naam van de jongen) jullie heeft uitgedaagd om condooms mee te brengen. Wat vinden jullie daarvan? Als je het niet leuk vindt moet je het niet doen. Leer luisteren naar je eigen lichaam en gevoelens en ga niet over je grenzen.'

Tegenover de leerkracht: het past bij de leeftijd dat jongens dit doen. Zo lang ze niemand onder druk zetten en er geen kleinere of zwakkere kinderen bij betrokken worden, is het oké.

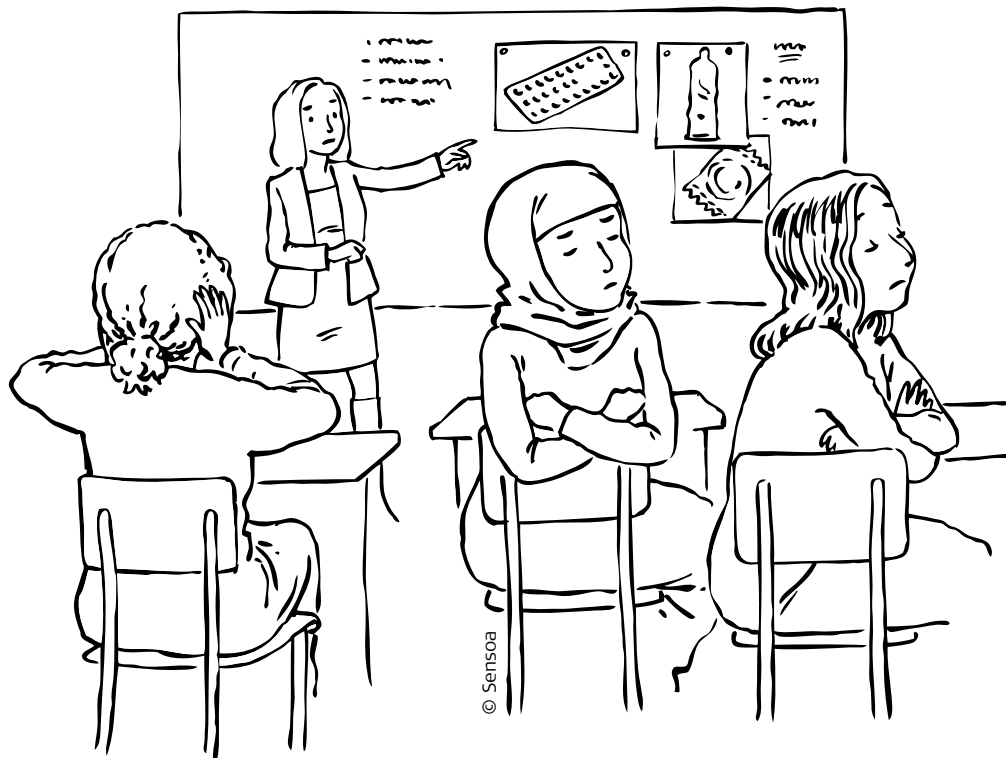
Beleid: organiseer voldoende toezicht zodat leerlingen elkaar niet onder druk kunnen zetten.

Meer weten?

Toezicht op school (2.9); Omgangsregels (3.5); Normatieve lijst (3.8)

S4

Meisjes van 14 willen de seksuele vorming niet aanhoren. Ze sluiten hun oren af met hun handen terwijl ze luid roepen.

S4

Meisjes van 14 willen de seksuele vorming niet aanhoren. Ze sluiten hun oren af met hun handen terwijl ze luid roepen.

GELE VLAG

Seksuele voorlichting behoort tot het lespakket, en is een belangrijk element in het ontwikkelen van weerbaarheid tegenover risico's zoals seksueel misbruik, ongewenste zwangerschap of een seksueel overdraagbare aandoening (soa). Voor jongeren die thuis niet veel informatie of voorlichting krijgen, is de school de belangrijkste informatiebron.

Spreeken over deze onderwerpen is voor sommige groepen niet evident, en er bestaat binnen verschillende culturen een groot taboe om deze onderwerpen bespreekbaar te maken. Zonder steun van de ouders is het soms moeilijk jongeren te motiveren actief aan de lessen deel te nemen.

We beoordelen het gedrag van de meisjes:

Toestemming	- oké	De meisjes geven hier duidelijk geen toestemming voor; maar ook de leraar geeft geen toestemming want het onderwerp behoort tot het lessenpakket.
Vrijwilligheid	oké	De meisjes maken (vrijwillig) via hun protest duidelijk dat ze er niet mee akkoord zijn. Het is niet duidelijk of zij hiervoor onder druk staan.
Gelijkwaardigheid	- oké	Als zij met veel zijn die protesteren, maken zij het voor de leraar moeilijk om de les te geven.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Deze meisjes starten soms later met seksueel gedrag, maar een deel van de jongeren heeft alleszins nood aan deze informatie.
Gepast voor de context	- oké	Het is niet gebruikelijk dat leerlingen op die manier de inhoud van bepaalde lessen boycotten.
Zelfrespect	- oké	Meisjes komen op voor hun eigen waarden. Tegelijk is geweten dat gebrek aan informatie schadelijk kan zijn, en doen ze zichzelf tekort door geen informatie te willen.

Reactie

Tegenover de meisjes: 'Ik heb gehoord dat jullie protesteren tegen de lessen. Wat willen jullie duidelijk maken? Is dat een moeilijk onderwerp, of hebben jullie het gevoel dat het te vroeg is of dat dit niet hier zou moeten gebeuren? Het is goed dat jullie je mening hierover geven. Je mag echter de les niet boycotten en het op die manier onmogelijk maken voor de anderen om deze les te volgen of voor de leraar om de les te geven. Wat kunnen we hierover afspreken?'

Tegenover de leerkracht: 'Ik heb gehoord dat een paar meisjes geprotesteerd hebben in je lessen. Wat vind je daarvan? Het is vervelend dat deze meisjes je les storen. Ga met hen in gesprek en zoek hoe je een oplossing kan vinden waarbij de meisjes in de les blijven en die voor alle betrokkenen acceptabel is.'

Beleid: overleg met de ouders over de bedoeling van de lessen, dat zou heel wat weerstand kunnen weghalen. Het is niet de bedoeling dat deze meisjes vrijstelling krijgen van deze lessen. Tegelijk is het goed om na te denken over een aanpak die voor die groep meisjes wel zou kunnen aanslaan.

Meer weten?

Samenwerken met ouders (2.3); Omgang met diversiteit (2.4); Kader voor uitgangspunten en visie (3.1); Beleidsmatrix (3.2); Competentiechecklist (3.3); Omgangsregels (3.5); Seksuele vorming (3.6); Aandachtspunten voor communicatie (3.7)

S5

Een leraar staart regelmatig naar de borsten van meisjes en maakt dan seksueel getinte opmerkingen.

© Sensoa

S5

Een leraar staart regelmatig naar de borsten van meisjes en maakt dan seksueel getinte opmerkingen.

RODE VLAG

Jonge meisjes maken een seksuele ontwikkeling door die via hun lichaam zichtbaar is voor anderen. De meeste pubers (ook jongens) vinden opmerkingen over dat veranderende lichaam niet aangenaam. Als leraar is het onaanvaardbaar om seksueel getinte insinuaties te maken naar leerlingen. Ook het staren naar borsten is ongepast. Dergelijk gedrag is een vorm van ongewenste seksuele aandacht.

Normaal gezien krijgt gedrag waarbij geen lichamelijke contact optreedt een gele vlag. Maar omwille van het herhaalde karakter en de gezagspositie van de leerkracht wordt deze situatie een rode vlag.

We beoordelen het gedrag van de leerkracht:

Toestemming	- oké	De meisjes geven geen toestemming, het gaat om (ongewenste) seksuele aandacht.
Vrijwilligheid	- oké	Ze ondergaan de opmerkingen niet vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	- oké	De leraar heeft een gezagspositie tegenover de meisjes. Ze zijn niet gelijkwaardig. Door de hiërarchische positie kunnen de meisjes moeilijker hun grenzen bewaken. De leraar beslist over hun cijfers en heeft macht over hen.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Een volwassene moet weten dat hij geen ongepaste seksuele aandacht mag geven aan de meisjes.
Gepast voor de context	- oké	De schoolcontext veronderstelt dat de leerkracht geen seksuele aandacht geeft.
Zelfrespect	- oké	Dit gedrag is mogelijk schadelijk voor het imago van de leerkracht.

Reactie

Tegenover de meisjes: 'Ik heb gehoord dat de leraar een seksueel getinte opmerking heeft gemaakt. Hoe voel je je daarbij? Je mag als meisje zeker je grenzen aangeven en zeggen dat je zulke opmerkingen niet leuk vindt. Het is niet oké dat een leerkracht je zo behandelt. We maken hierover afspraken met de leerkracht, dit mag niet meer opnieuw gebeuren.'

Tegenover de leerkracht: 'Je hebt seksueel getinte opmerkingen gemaakt tegen een leerling. Hoe ervaar jij dat? Opmerkingen geven over de borsten is niet oké, het is niet gepast om op deze manier met leerlingen om te gaan. Let op met het geven van ongepaste seksuele aandacht. Welke afspraken kunnen we hierover maken? Je krijgt een formele verwittiging.'

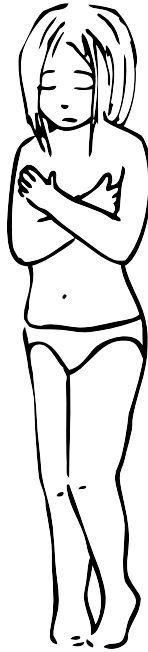
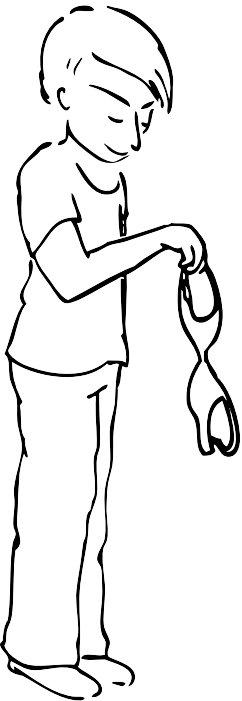
Beleid: zorg voor een gedragscode die de omgangregels tussen leerkrachten en leerlingen vastlegt. Het is ook van belang dat ouders op de hoogte zijn van die afspraken. Welke handelingen zijn functioneel? Wat hoort tot het takenpakket van de leerkracht?

Meer weten?

Samenwerken met ouders (2.3); Omgaan met aanrakingen en lichamelijkeheid (2.5); Handelingsprotocol (3.4); Gedragscode en omgangsregels (3.5); Aandachtspunten voor communicatie (3.7).

S6

Bij een meerdaagse uitstap dwingen twee jongens van 14 een klasgenote tot seksuele spelletjes.

© Sensoa

Bij een meerdaagse uitstap dwingen twee jongens van 14 een klasgenote tot seksuele spelletjes.

ZWARTE VLAG

De jongens dwingen het meisje. Zij kan niet op tegen twee aanranders tegelijk. Dat heeft mogelijk zware fysieke, emotionele en/of psychologische schade tot gevolg.

De situatie van een buitenschoolse activiteit leidt tot minder toezicht. Vaak is er ook sprake van overnachtingen en die situatie kan aanleiding geven tot grensoverschrijdende situaties.

We beoordelen het gedrag van de jongens:

Toestemming	- oké	Het meisje wordt gedwongen, dat houdt in dat ze niet toestemt.
Vrijwilligheid	- oké	Alles gebeurt onder dwang, het is niet vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	- oké	De jongens zijn even oud als het meisje maar ze vormen een fysiek overwicht met zijn tweeën.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Het spelen van seksuele spelletjes is op zich wel oké, maar alleen als de andere criteria ook in orde zijn. Hier worden de spelletjes afgedwongen en de grenzen van het meisje overschreden.
Gepast voor de context	- oké	Dit is voor geen enkele context oké.
Zelfrespect	- oké	Het is niet positief voor het imago en het zelfbeeld van de jongens als zij grensoverschrijdend gedrag stellen. Voor het meisje is dit een zeer traumatiserende ervaring.

Reactie

Tegenover de jongens: 'Ik heb gehoord dat jullie spelletjes gespeeld hebben, maar tegen de zin van het meisje. Wat ging er in jullie om? Het is oké om met seks bezig te zijn, maar een meisje aanranden kan absoluut niet. Hoe kunnen we er voor zorgen dat dit niet opnieuw gebeurt, wat spreken we hierover af? Er volgt een straf voor wat je haar hebt aangedaan. We gaan jullie ouders inlichten. Het is ook mogelijk dat het meisje aangifte doet bij de politie.'

Tegenover het meisje: 'Jullie hebben spelletjes gespeeld, hoe voelde jij je daarbij? Tegen jouw zin zijn zij te ver gegaan. Wat betekent dat voor jou? Het is oké om met seks bezig te zijn, maar een aanranding kan absoluut niet. Hoe kunnen we er voor zorgen dat dit niet opnieuw gebeurt, wat spreken we hierover af? Er volgt een straf voor de jongens, we gaan de ouders inlichten. Het is ook mogelijk dat jij aangifte doet bij de politie. Wil je hier verder met iemand over spreken?

Beleid: Een situatie als deze is een crisis voor een school. Het is belangrijk dat je beschikt over een protocol en dat er goed wordt nagedacht over elke stap. Ook het CLB heeft hierbij een rol.

Meer weten?

Samenwerken met ouders (2.3); Toezicht op school (2.9); Buitenschoolse activiteiten (2.12); Omgaan met incidenten, vermoedens en klachten (2.14); Maatregelen en sancties (2.15); Handelingsprotocol (3.4); Aandachtspunten voor communicatie 3.7

S7

Tijdens de leswisseling kust een leerling van 16 zijn vriendinnetje van 15.

© Sensoa

S7

Tijdens de leswisseling kust een leerling van 16 zijn vriendinnetje van 15.

GROENE VLAG

Jongeren experimenteren met relaties en dus krijgt elke school te maken met koppeltjes. Dit gedrag past perfect bij de leeftijd maar de vraag is wat er mogelijk is op school. Welke gedragingen zijn wel en niet toelaatbaar binnen de schoolmuren en waarom?

Het is belangrijk dat er op school ook groene vlag gedrag mogelijk is. Deze situatie is daarvan een mogelijk voorbeeld.

We beoordelen het gedrag van koppeltje:

Toestemming	oké	Het gaat om een koppeltje, ze zoenen elkaar en geven daar al-lebei toestemming voor.
Vrijwilligheid	oké	De zoen wordt niet afgedwongen, het gebeurt vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	oké	De jongen en het meisje zijn ongeveer even oud en gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Dit gedrag past bij de leeftijd.
Gepast voor de context	oké	Dit is de centrale vraag: vindt de school dat dit gedrag nog aanvaardbaar is of niet? Alle andere criteria zijn in orde en als de school geen afspraken heeft die zoenen verbieden, is dit gedrag aanvaardbaar.
Zelfrespect	oké	Het zoenen heeft geen schadelijke gevolgen voor dit koppel.

Reactie

Tegenover het koppeltje: 'Ik heb gehoord dat jullie bij de leswisseling elkaar zoenen. Was dat fijn? En nu naar de volgende les!'

Situering tegenover de leerkrachten: Bij groene vlag gedrag moet er niet gereageerd worden. Als er reactie komt moet die positief zijn. In dit geval kan het eenvoudiger zijn om dit gedrag te negeren.

Beleid: denk na over welk gedrag toelaatbaar is op school.

Meer weten?

Normatieve lijst (3.8); Uitgangspunten voor een visie (3.1)

S8

Tijdens de turnles zijn een jongen en meisje van 15 verstopt in een kleedhokje. Het meisje toont haar borsten en ze strelen elkaar wederzijds.

© Sensoa

Tijdens de turnles zijn een jongen en meisje van 15 verstopt in een kleedhokje. Het meisje toont haar borsten en ze strelen elkaar wederzijds.

GELE VLAG

Jongeren krijgen soms thuis onvoldoende experimenteerruimte, waardoor het experimenteren zich zal verplaatsen naar andere plaatsen. Er zijn ouders die heel strikte leefregels stellen, met name voor hun dochters. Ze mogen niet met jongens omgaan, kuisheid is erg belangrijk en er wordt van ze verwacht dat ze vroeg trouwen en als maagd het huwelijk ingaan.

Zowel jongens als meisjes geven aan dat er op meisjes meer druk wordt gelegd en dat hen minder vrijheden worden toegestaan. Dit komt vanuit ouders, maar ook vanuit de bredere gemeenschap.

We beoordelen het gedrag van het koppeltje:

Toestemming	oké	Beide jongeren geven toestemming.
Vrijwilligheid	oké	Beide partijen beleven hun seksueel gedrag vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	oké	Beide partners zijn gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Het gedrag is leeftijdsadequaat: het bekijken en aanraken van elkaars' lichaam is gedrag dat bij de seksuele ontwikkeling van 15-jarigen past.
Gepast voor de context	± oké	Het gedrag is niet helemaal oké voor de context: de seksuele daad vindt plaats in de beslotenheid van het kleedhokje, maar een kleedhokje is niet privé en houdt risico in dat ze betrap worden of dat iemand hen hoort.
Zelfrespect	- oké	Het risico dat beiden problemen krijgen als iemand hiervan afweet is reëel, want ze zijn nog maar 15. De jongen zou dus kunnen aangeklaagd worden voor een aanranding van de eerbaarheid.

Reactie

Tegenover de jongen en het meisje: 'Ik heb gehoord dat jullie elkaar wederzijds gestreeld hebben, is het juist dat jullie dat beiden wilden en oké vinden? Hoe beleven jullie dat? Het is oké om op die manier met seks bezig te zijn, jullie willen het allebei en jullie hebben er de leeftijd voor. Het is echter niet zo veilig, want mensen zouden jullie kunnen betrappen, en dan kunnen er vervelende gevolgen zijn. Wat kunnen we hierover afspreken?'

Tegenover de leerkrachten: als jongeren met wederzijdse toestemming seksuele handelingen stellen, maar er afspraken zijn dat dat op school bijvoorbeeld niet kan, is het goed om dat gedrag te bekijken als een gewone regelovertreding. Politie inschakelen is hier niet nodig.

Beleid: maak duidelijke afspraken over hoe op een dergelijk incident wordt gereageerd. Voor een gele vlag is het niet nodig de ouders in te lichten. Probeer in de mate van het mogelijke de privacy van de jongeren te bewaken.

Meer weten?

Samenwerken met ouders (2.3); Toezicht op school(2.9); Handelingsprotocol (3.4); Omgangsregels (3.5); Aandachtspunten voor communicatie (3.7)

S9

Twee meisjes van 15 maken een seksistische opmerking over de kleren van een passerend meisje van 17. Het meisje van 17 hoort dat.

© Sensoa

**Twee meisjes van 15 maken een seksistische opmerking
over de kleren van een passerend meisje van 17.
Het meisje van 17 hoort dat.**

GELE VLAG

Het grootste deel van het seksueel grensoverschrijdend gedrag dat kinderen en jongeren meemaken is verbaal: een kwetsende opmerking, een verwijt, een vernedering. Jongeren zijn hier heel gevoelig aan, want ze zijn in de fase waarin ze de eigen identiteit nog aan het vormen zijn. De meeste jongeren confirmeren zich aan bepaalde sociale groepen en dit zal zichtbaar zijn in de stijl die ze in kledij en dergelijke volgen. Cultuurverschillen zijn op die manier soms heel duidelijk.

We moeten opletten voor een dubbele standaard jongens-meisjes. Ook opletten dat we niet ongewenst de boodschap geven dat de meisjes door hun kledij verantwoordelijk zijn voor het gedrag van de jongens. Dat geeft de indruk dat jongens zichzelf niet kunnen controleren en dat de meisjes de jongens in bedwang moeten houden.

We beoordelen hier het gedrag van de twee meisjes die de opmerking geven:

Toestemming	- oké	De voorbijgangster heeft niet gevraagd om die opmerking.
Vrijwilligheid	oké	De meisjes worden niet gedwongen om een opmerking te geven. Het derde meisje besliste wellicht zelf om de kleren aan te trekken.
Gelijkwaardigheid	- oké	Er is geen volledige gelijkwaardigheid. De meisjes zijn immers ongeveer even oud, maar de meisjes die de opmerking maken, zijn met twee. Het derde meisje kan hierdoor geïntimideerd zijn.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Het past bij de leeftijd van de meisjes om opmerkingen te geven over andere mensen. Tegelijk zijn ze oud genoeg om in te schatten wat het effect van hun woorden kan zijn.
Gepast voor de context	- oké	Seksisme is nergens oké, ook niet op straat.
Zelfrespect	oké?	Niet duidelijk of zij hier zelf schade van ondervinden?

Reactie

Tegenover de meisjes: 'Ik heb gehoord dat jullie een seksistische opmerking gegeven hebben op dat meisje haar kledij. Wat is jullie gevoel, is zij te sexy gekleed? Hoe denk je dat jullie opmerking bij haar overkomt? Het is oké dat jullie een eigen stijl en idee hebben over kledij, maar het is niet oké dat jullie het meisje bekritisieren omwille van haar kledij. Iedereen is vrij, binnen bepaalde afspraken, om te kiezen.'

Tegenover het derde meisje: 'Ik heb gehoord dat die meisjes opmerkingen gegeven hebben over je kledij. Hoe voel jij je daarbij? Opmerkingen maken over kledij is niet terecht. Binnen de afspraken die hier op school gelden kan je vrij kiezen welke kleding je draagt.'

Tegenover de leerkrachten: leerlingen hebben de vrijheid om de kleding te dragen die zij willen dragen, zolang ze zich houden aan de afspraken die gelden op school. Let niet enkel op de kleding van de meisjes. En wees je ervan bewust dat je als leerkracht zelf model staat met je eigen kleding.

Beleid: Maak afspraken over kledij en laat de jongeren in die afspraken participeren.

Meer weten?

Kledij (2.10); Uitgangspunten (3.1); Omgangsregels (3.5)

S10

De leerkracht lichamelijke opvoeding komt zonder aankondiging de kleedkamer van de jongens binnen.

© Sensoa

S10

De leerkracht lichamelijke opvoeding komt zonder aankondiging de kleedkamer van de jongens binnen.

GELE VLAG

Deze situatie is licht grensoverschrijdend. In een kleedkamer horen leerlingen de nodige privacy te hebben. Door niet te kloppen schendt de leerkracht hier het criterium context.

Anderzijds kan het wel nodig zijn dat de leerkracht binnenkomt in de ruimte. Het is dan kwestie van de privacy te respecteren door eerst te kloppen, antwoord af te wachten en dan pas binnen te gaan. Dat geeft leerlingen die eventueel (half) ontkleed zijn, de kans om zich te bedekken.

Het geslacht van de leerkracht en de leerlingen is in dit opzicht niet relevant.

We beoordelen het gedrag van de leerkracht:

Toestemming	- oké	Vermits de leerkracht onaangekondigd binnenstapt, krijgen de jongens geen kans om (geen) toestemming te geven.
Vrijwilligheid	- oké	De jongens kunnen niet uit de kleedkamer weg, ze zijn daar niet vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	- oké	Een leerkracht heeft een gezagsrelatie tegenover haar leerlingen, ze zijn dus niet gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Een leerkracht zou moeten weten dat de leerlingen recht hebben op privacy tijdens het omkleden.
Gepast voor de context	- oké	De context van een kleedkamer is in principe privé maar wordt hier verstoord door de leerkracht.
Zelfrespect	- oké	Dit gedrag kan negatieve gevolgen hebben voor het imago van de leerkracht.

Reactie

Tegenover de leerkracht: 'Ik heb gehoord dat jij onaangekondigd de kleedkamer bent binnengegaan. Wat was de aanleiding? Was je boos? Het is oké om toezicht te houden, maar het is ook belangrijk dat de leerlingen bij het omkleden over de nodige privacy beschikken. Die dien je te respecteren. Zelfs als je dringend binnen moet gaan, zou je eerst kunnen kloppen en hen de tijd geven eventueel meer kleding aan te trekken. Wat kunnen we hierover afspreken?'

Tegenover de jongens: 'Ik heb gehoord dat jullie leerkracht onaangekondigd is binnengestapt. Hoe was dat voor jullie? Het is niet oké dat zij dat doet. Ze moet kloppen en jullie de tijd geven om je te bedekken als dat nodig zou zijn.'

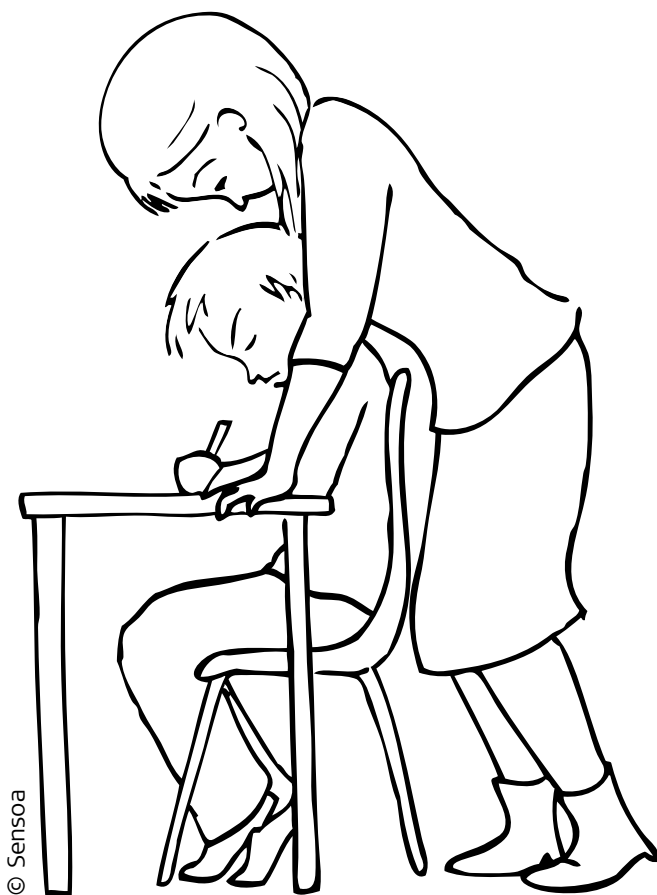
Beleid: voorzie afspraken over kleedkamers, toezicht en privacy.

Meer weten?

Omkleeden en uitkleeden op school (2.7); Toezicht op school (2.9); Uitgangspunten (3.1); Beleidsmatrix (3.2); Gedragscode (3.5)

S11

Een leerkracht leunt over een 15-jarige leerling.

© Sensoa

S11

Een leerkracht leunt over een 15-jarige leerling.

GELE VLAG

Deze situatie is voor vele mensen herkenbaar. Leerkrachten willen even helpen of controleren en buigen zich over de leerling. Leerlingen vinden deze situatie vaak onaangenaam. Ze voelen zich gevangen en kunnen last hebben van geuren (koffie, sigaretten, parfum..).

De leerkracht komt ongevraagd in de persoonlijke ruimte van de leerling en die laatste kan dat als grensoverschrijdend ervaren. Het geslacht van de leerkracht en/of de leerling is hierbij niet relevant.

We beoordelen het gedrag van de leerkracht:

Toestemming	oké?	De leerling heeft geen inspraak in deze situatie en kan dus geen toestemming geven of weigeren.
Vrijwilligheid	oké?	De leerling moet in de klas blijven en ondergaat deze situatie niet vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	- oké	De leerkracht heeft een gezagsrelatie tegenover de leerling en is dus niet gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ ontwikkeling	- oké	De leerkracht zou moeten weten dat leerlingen zich ongemakkelijk voelen bij dit soort situaties.
Gepast voor de context	- oké	In de klascontext moet men bewust voorzichtig zijn met aanrakingen.
Zelfrespect	- oké	Dit kan schadelijk zijn voor het imago van de leerkracht.

Reactie

Tegenover de leerkracht: 'Ik heb gehoord dat je over je leerling hebt geleund. Hoe beleef je dat zelf? Het is oké om het werk van leerlingen na te kijken, maar het is niet gepast om ongevraagd in de persoonlijke ruimte van leerlingen te komen. Ga er niet van uit dat het oké is, omdat jij het zelf geen probleem vindt.'

Tegenover de leerling: 'Ik heb gehoord dat je leerkracht over jou leunt. Hoe ervaar jij dat zelf? Als je het niet oké vindt dat je leerkracht zo dicht bij je komt, mag je dat aangeven door je weg te trekken of te melden dat je het niet fijn vindt. De leerkracht mag je geen onveilig of vies gevoel geven. Je hebt het recht om dat te zeggen.'

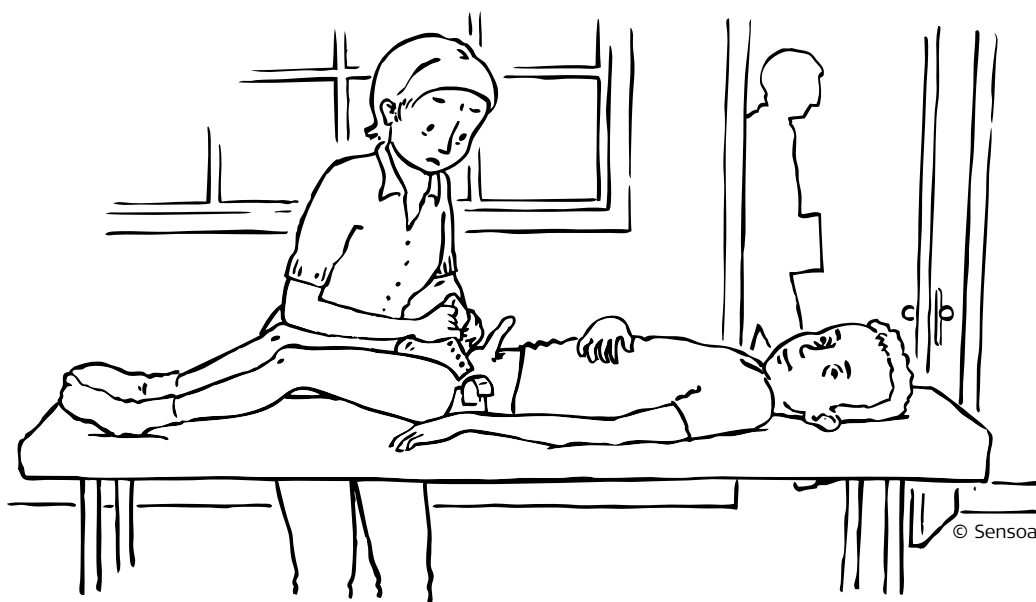
Beleid: afspraken voor leerkrachten over omgang met leerlingen zijn nodig. Leg ze vast in een gedragscode.

Meer weten?

*Omgaan met aanrakingen en lichamelijkeheid (2.5); Uitgangspunten (3.1);
Competentiechecklist (3.3); Gedragscode (3.5).*

S12

Bij het verschonen van een jongen met ernstige verstandelijke beperkingen laat de stagiaire de deur openstaan. Hij krijgt een erectie.

© Sensoa

S12

Bij het verschonen van een jongen met ernstige verstandelijke beperkingen laat de stagiaire de deur openstaan. Hij krijgt een erectie.

GELE VLAG: een 'pas-op!-situatie'

Tijdens de stage kunnen leerlingen opdrachten krijgen die te maken hebben met aanraken, lichamelijke en integriteit. Het is belangrijk dat ze leren op een respectvolle wijze met hun cliënten om te gaan. In deze situatie gaat het om de verzorging van een jongen met een laag ontwikkelingsniveau van maximaal 2 jaar. Zijn erectie wijst niet noodzakelijk op seksuele opwinding. Het kan gaan om een normale fysieke reactie op de aanraking en manipulatie bij het wassen (= functionele handeling). Deze reactie is niet persoonsgebonden, de jongen kan een erectie krijgen bij om het even welke verzorger. Het krijgen van de erectie is op zich normaal gedrag.

Pas op! De situatie krijgt een gele vlag omwille van het gebrek aan privacy. Dit is een voorbeeld van informeel leren. De jongen ervaart dag in dag uit dat zijn verzorging gebeurt in een niet private ruimte. Zo leert hij geen onderscheid maken tussen publiek en privé en ontwikkelt zijn grensgevoel niet.

We beoordelen het gedrag van de stagiaire:

Toestemming	oké?	De jongen kan, door de mate waarin hij beperkt is, geen duidelijke toestemming geven.
Vrijwilligheid	- oké	Dit gebeurt niet vrijwillig. De jongen moet verschoond worden en is aangewezen op ondersteuning. Hij bevindt zich in een afhankelijke positie.
Gelijkwaardigheid	- oké	De jongen en de stagiaire zijn geen evenwaardige partners.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	± oké	Dit gedrag past in de ontwikkeling, het hoort bij het zeer jonge ontwikkelingsniveau van de jongen.
Gepast voor de context	- oké	De situatie is niet gepast voor de context, want de privacy van de jongen wordt niet gerespecteerd. Er kunnen andere mensen langskomen.
Zelfrespect	- oké	De stagiaire kan een eventuele negatieve reactie uit de omgeving krijgen. Dergelijke situaties moeten goed worden geregeld zodat de stagiaire in alle privacy en vertrouwen dit verzorgingswerk kan doen.

Reactie

Tegenover de jongere: het is niet nodig om tegenover de jongere te reageren. Zijn gedrag is normaal gedrag en op dit niveau van ontwikkeling is er waarschijnlijk weinig taalbegrip aanwezig. Het belangrijkste is dat de jongen geen negatieve reactie krijgt op zijn erectie.

Tegenover de stagiaire: 'Je hebt gemerkt dat de penis van deze jongen stijf wordt als je hem manipuleert, en er is hier niet echt veel privacy. Hoe ervaar je dat zelf? Het is normaal dat hij een erectie kan krijgen bij het aanraken, maar het is belangrijk dat jij als verzorgende zijn privacy garandeert en zijn grenzen respecteert. Je kunt voor privacy zorgen door de deur te sluiten of door een deel van de ruimte af te schermen.'

Beleid: maak afspraken met de stageplaatsen over welk soort functionele handelingen deel uitmaken van de stageopdracht en hoe die moeten gebeuren. Verder moet er aandacht zijn voor preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag door stagiairs en tegenover stagiairs.

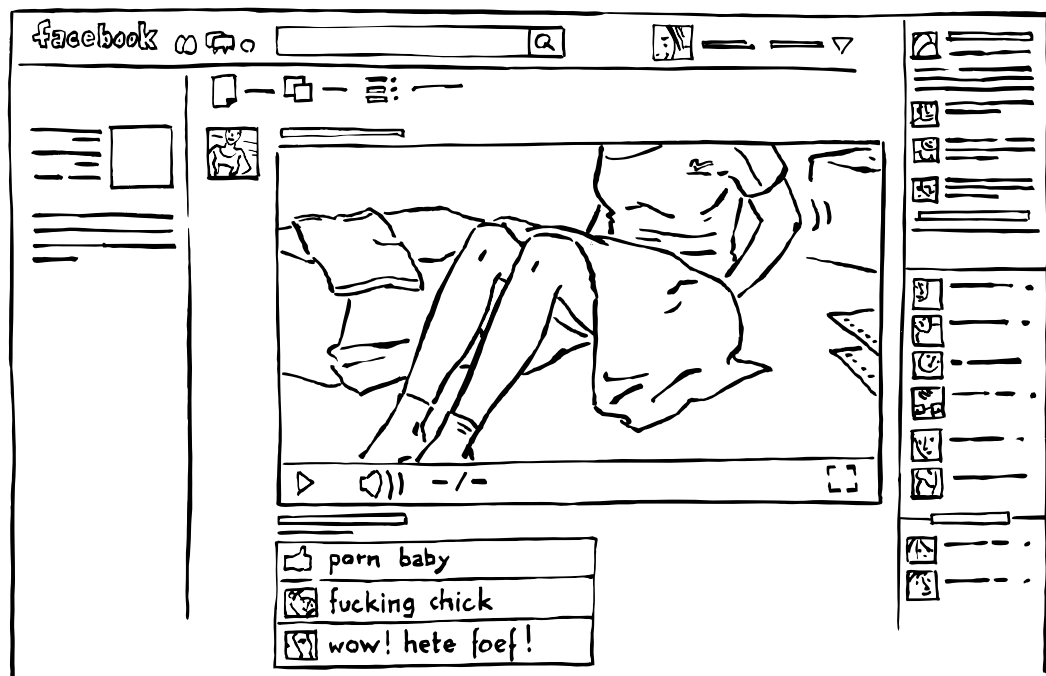
Meer weten?

Omgaan met aanrakingen en lichamelijke (2.5); Stage (2.13).

S13

Een leerlinge van 17 wordt bij het omkleden na de turnles stiekem gefilmd en het filmpje wordt online gezet. Er wordt ingezoomd op haar borsten en kruis op het moment dat ze van ondergoed wisselt.

S13

Een leerlinge van 17 wordt bij het omkleden na de turnles stiekem gefilmd en het filmpje wordt online gezet. Er wordt ingezoomd op haar borsten en kruis op het moment dat ze van ondergoed wisselt.

RODE VLAG

Omkleden hoort bij de turnles. Dit meisje probeert zich op een discrete manier om te kleden. Filmen van deze situatie is ongepast. Het is eveneens ongepast om dit filmpje online te zetten. Nieuwe media hebben veel impact. Dat kan voor het meisje in kwestie jarenlange negatieve gevolgen meebrengen. Dit soort filmpjes kan aanleiding geven tot pesten of zelfs afpersing.

We beoordelen het gedrag van degene die het filmpje online heeft gezet:

Toestemming	- oké	Het meisje weet vermoedelijk niet eens dat ze gefilmd wordt en heeft geen toestemming gegeven.
Vrijwilligheid	- oké	Ze ondergaat het filmen niet vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	- oké	De persoon die dit gefilmd heeft, heeft macht over het meisje. Hij of zij kan dit filmpje online zetten. Er is ook geen gelijkwaardigheid tussen dit meisje en het (grote) publiek dat deze beelden te zien kan krijgen.
Gepast voor leeftijd/ ontwikkeling	- oké	Op die leeftijd zou de filmer zorgvuldiger moeten kunnen omgaan met de privacy van andere leerlingen.
Gepast voor de context	- oké	Het is niet gepast om dit soort beelden te maken, in geen enkele context.
Zelfrespect	- oké	Ook voor de filmer kan dit negatieve gevolgen hebben.

Reactie

Tegenover degene die gefilmd heeft: 'Ik heb gehoord dat jij deze situatie stiekem hebt gefilmd en de beelden online hebt gezet. Wat denk je daar zelf van? Hoe is dat gebeurd? Het kan zijn dat het leuk is, maar hiermee schend je de privacy van dit meisje. Wat kunnen we hierover afspreken? Je moet het filmpje onmiddellijk verwijderen en je excuses aanbieden aan het meisje. Als dit nog eens voorvalt, zal er een sanctie volgen.'

Tegenover het meisje: 'Ik heb gehoord dat er beelden van jou online zijn gezet. Wat vind je daarvan? Hij mag dit niet doen! We zullen het filmpje offline halen en zorgen dat dit niet meer gebeurt. We zullen jou de ondersteuning bieden die je nodig hebt.'

Tegenover de leerkrachten: leerlingen experimenteren met filmen en nieuwe media en maken daarbij fouten. Ze realiseren zich niet altijd de mogelijke impact van dit soort dingen. Maar dit gedrag kan niet getolereerd worden. De betrokken leerlingen zullen moeten gecoacht worden en er moet gezocht worden naar manieren om herstelgericht te werken. Als blijkt dat dit bewust is gedaan met het oogmerk om aan het meisje schade te berokkenen, wordt het een zwarte vlag.

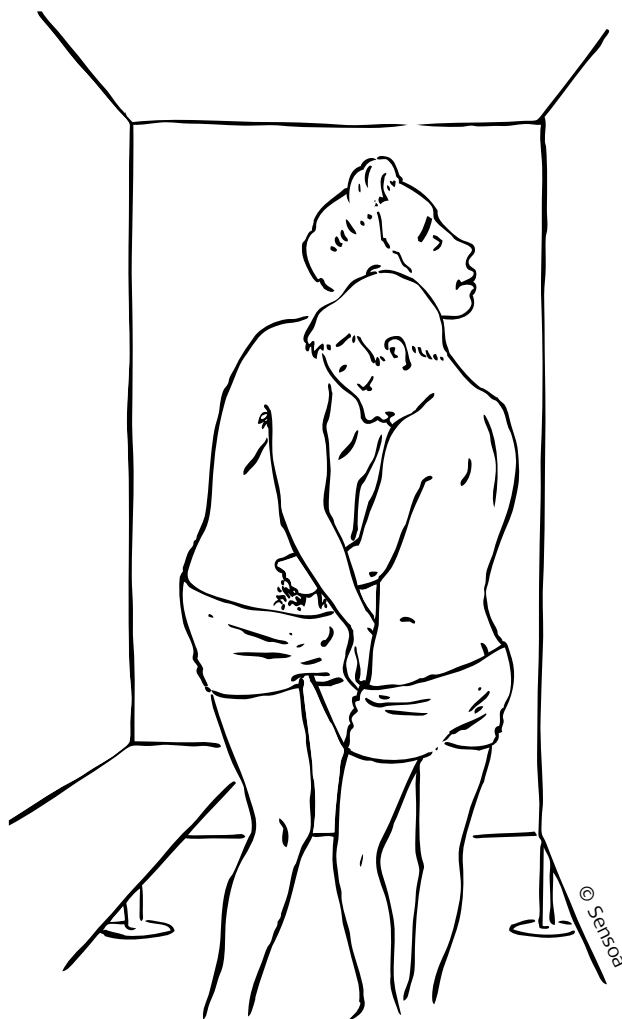
Beleid: denk na en maak afspraken over het omgaan met nieuwe media, toezicht en het al dan niet inlichten van ouders.

Meer weten?

*Omgaan met nieuwe media (2.6); Toezicht op school (2.9);
Maatregelen en sancties (2.15).*

S14

Op de sportdag masturberen twee jongens van 12 en 17 elkaar in het kleedhokje van het zwembad.

S14

Op de sportdag masturberen twee jongens van 12 en 17 elkaar in het kleedhokje van het zwembad.

RODE VLAG

Bij een leeftijdsverschil van 5 jaar en meer zijn de ontwikkelingsnoden te verschillend. De oudste jongen denkt misschien al aan seks, maar hij moet beseffen dat de andere veel jonger is en nog niet toe is aan seksuele handelingen. Hij moet in staat zijn zichzelf te begrenzen en daarbij zijn overtuigingen als 'gelijkwaardigheid tussen twee partijen is een must bij seks' belangrijk.

Als de jongens gelijkwaardig zouden zijn, dan zou dit gedrag een gele vlag krijgen omwille van de context.

We beoordelen het gedrag van de jongen van 17:

Toestemming	oké	Beide jongens willen dit doen.
Vrijwilligheid	oké	Beide jongens lijken ervan te genieten. De kans bestaat echter dat de jongen van 12 zich onder druk voelt gezet of al stappen zet waar hij nog niet aan toe is.
Gelijkwaardigheid	- oké	Een leeftijdsverschil van meer dan 5 jaar is gevaarlijk omdat de verhouding tussen beiden niet gelijkwaardig genoeg is.
Gepast voor leeftijd/ ontwikkeling	- oké	Voor de oudste jongen past dit gedrag binnen zijn ontwikkeling. Maar het ontwikkelingsverschil tussen beide jongens is te groot.
Gepast voor de context	± oké	Een kleedhokje in een openbaar zwembad is geen privéruimte. Hierdoor kunnen de zeden van anderen geschaad worden (openbare zedenschennis).
Zelfrespect	- oké	De 12-jarige jongen kan hierover gaan praten waardoor de jongen van 17 imagoschade kan lijden. Zijn reputatie kan geschaad worden.

Reactie

Tegenover de jongen van 17: 'Ik heb gehoord dat jij een jongen van 12 hebt afgetrokken. Stemde hij daar in toe? Hoe is dat verlopen? Heb je zicht op hoe hij dat ervaren heeft? Dit gedrag mag je alleen doen met leeftijdsgenoten, ook al kwam het initiatief van de andere jongere. Het leeftijdsverschil tussen jullie beiden is te groot. We kunnen dit beschouwen als misbruik. Je kan dit ook niet doen in het zwembadhokje want er is te weinig privacy. Dit mag dus niet meer gebeuren, anders moeten we verdere stappen ondernemen. Wat kunnen we hierover afspreken?'

Tegenover de jongen van 12: 'Ik heb gehoord dat die jongen van 17 en jij wederzijds piemel hebben afgetrokken. Heb je daarin toegestemd? Hoe is dat verlopen? Hoe heb jij dat ervaren? Dit gedrag is oké als het onder leeftijdgenoten gebeurt, en als beiden akkoord zijn. Anders wordt het beschouwd als misbruik. Ook het zwembad is niet de goede plaats om dit te doen, er is niet genoeg privacy. Dit kan niet opnieuw gebeuren, wat kunnen we doen om dat te voorkomen?'

Tegenover de leerkracht: het is op zich niet verkeerd dat jongens met elkaar experimenteren. Wat in deze situatie niet goed is, is het grote leeftijdsverschil tussen de jongens. Bovendien bevinden ze zich in een context die niet voldoende privacy biedt.

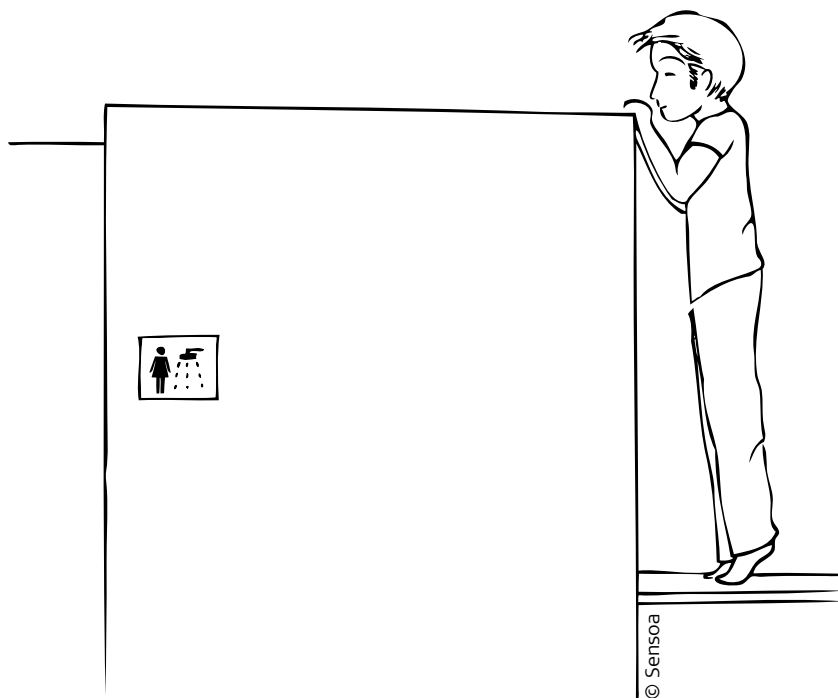
Beleid: organiseer voldoende toezicht, ook bij niet-gemengde activiteiten. Onderzoek ook andere gelegenheden waar jongens zich zouden kunnen afzonderen. Communicatie met alle partijen, ook met de ouders, zal zorgvuldig moeten verlopen. Volg het protocol en bekijk welke maatregelen er kunnen worden genomen.

Meer weten?

Samenwerken met ouders (2.3); Omkleeden en uitkleeden op school (2.7); Toezicht op school (2.9); Buitenschoolse activiteiten (2.12); Omgaan met incidenten, vermoedens en klachten (2.14); Maatregelen en sancties (2.15); Omgangsregels (3.5); Aandachtpunten voor communicatie (3.7); Normatieve lijst (3.8).

S15

Een jongen van 17 gluurt regelmatig in de doucheruimte van de meisjes.

© Sensoa

S15

Een jongen van 17 gluurt regelmatig in de doucheruimte van de meisjes.

RODE VLAG

Op deze leeftijd weet een jongere dat gluren ongepast is. Het feit dat hij het toch blijft doen (regelmatig) maakt dit gedrag rood. Bij eenmalig gluren zou het gedrag een gele vlag krijgen. Als het gaat om een groepje dat gluurt, dan is het ook een rode vlag.

We beoordelen het gedrag van de jongen:

Toestemming	- oké	De meisjes weten niet dat ze begluurd worden en geven geen toestemming.
Vrijwilligheid	- oké	Ze ondergaan dit niet vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	- oké	De situatie is ongelijk: het is een jongen die kijkt naar meisjes en dit kan een dreiging creëren van agressieve mannelijke seksualiteit. Dit kan de meisjes bang maken, ook al zou dat niet de bedoeling zijn.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Op deze leeftijd weet hij dat dit ongepast is.
Gepast voor de context	- oké	Dit gedrag schendt de privacy van de betrokken meisjes en is dus niet geschikt voor de context.
Zelfrespect	- oké	Dit gedrag kan het imago van deze jongen schenden.

Reactie

Tegenover de jongen: 'Ik heb gehoord dat je regelmatig staat te gluren in de doucheruimte. Wat vind je daar zelf van? Vind je dat interessant? Ik begrijp dat je nieuwsgierig bent maar dit kan echt niet. Je jaagt de meisjes schrik aan en respecteert hun privacy niet. Dat mag niet meer gebeuren, wat spreken we hierover af? Indien het nog een keer gebeurt (zwarte vlag) zullen we je sancties moeten geven.'

Tegenover de meisjes: 'Ik heb gehoord dat die jongen jullie heeft bespied in de doucheruimte. Wat vinden jullie daarvan? Hij mag dit niet doen. We zullen ervoor zorgen dat dit niet meer gebeurt.'

Tegenover de leerkrachten: jongeren van deze leeftijd weten dat het niet gepast is om te gluren. Er zal voldoende toezicht moeten georganiseerd worden om dit soort gedrag te voorkomen.

Beleid: organiseer een vorm van toezicht bij situaties van uitkleden en omkleden. Er moet ook nagedacht worden over het inschakelen van de ouders in deze situatie.

Meer weten?

Samenwerken met ouders (2.3); Omkleden en uitkleden op school (2.7); Toezicht op school (2.9); Maatregelen en sancties (2.15); Omgangsregels (3.5)

S16

Een jongen van 17 zet doelbewust een naaktfoto van een klasgenootje op internet.

© Sensoa

S16

Een jongen van 17 zet doelbewust een naaktfoto van een klasgenootje op internet.

ZWARTE VLAG

Een deel van het seksueel experimenteelgedrag van jongeren speelt zich online af. Ze maken pikante foto's van zichzelf of anderen (sexting) en sturen die naar elkaar door. Dit soort gedrag kan negatieve implicaties hebben die de jongeren zelf niet altijd voldoende inschatten. Als een dergelijke foto online komt, kan die op grote schaal verspreid en bekeken worden en kan het meisje in kwestie gepest en gechanteerd worden.

Zonder toestemming online plaatsen van naaktfoto's is schadelijk voor het slachtoffer. Als dit opzettelijk gebeurt met het oogmerk om schade toe te brengen, krijgt het gedrag een zwarte vlag.

We beoordelen het gedrag van de jongen:

Toestemming	- oké	Het meisje is niet noodzakelijk op de hoogte. Ze geeft geen toestemming om de foto online te plaatsen.
Vrijwilligheid	- oké	We weten niet in welke omstandigheden de foto is gemaakt en bij de jongen terecht is gekomen. Maar het online zetten van de foto is geen vrijwillige daad van het meisje.
Gelijkwaardigheid	- oké	Ze zijn waarschijnlijk even oud maar door het bezit van deze compromitterende foto én het online plaatsen heeft de jongen macht over het meisje.
Gepast voor leeftijd/ ontwikkeling	- oké	Interesse in naaktfoto's is typisch voor deze ontwikkelingsfase, maar op 17 zou men moeten kunnen inschatten wat de gevolgen zijn als men foto's ongevraagd online plaatst.
Gepast voor de context	- oké	Omdat de feiten gevolgen hebben voor de leerlingen op school, is de schoolcontext betrokken.
Zelfrespect	- oké	Dit kan zeker negatieve gevolgen opleveren voor het imago van de jongen, hij kan hierdoor schade oplopen.

Reactie

Tegenover de jongen: 'Ik heb gehoord dat je naaktfoto's online hebt geplaatst zonder toestemming. Wat vind je daar zelf van? Ik ben bang dat je hierdoor in de problemen geraakt. Het is oké dat je graag naar foto's kijkt, maar je mag ze niet ongevraagd delen. Het is goed om voorzichtig te zijn op internet want dat kan langdurige schadelijke gevolgen hebben voor dat meisje. Wat zullen we hierover afspreken? Je moet de foto onmiddellijk offline halen en je excuses aanbieden. Je zal een gepaste straf krijgen. Ook je ouders zullen ingelicht moeten worden. En het is mogelijk dat het meisje klacht indient tegen jou.'

Tegenover het meisje: 'Ik heb gehoord dat (naam van de jongen) naaktfoto's van jou online heeft gezet. Hoe voel jij je daarbij? Hij mag dat absoluut niet doen. Hij moet de foto verwijderen en zijn excuses aanbieden. Hij zal een gepaste straf krijgen. We zullen erover waken dat dit niet meer gebeurt. En voor jou zullen we de hulp die je nodig hebt organiseren.'

Tegenover de leerkrachten: omdat het seksueel experimenteelgedrag van jongeren zich voor een deel online en via nieuwe media afspeelt, krijgen we te maken met nieuwe vormen van seksueel grensoverschrijvend gedrag. Vaak speelt dit zich buiten de school af maar het heeft een impact op het functioneren op school en moet mee opgenomen worden.

Beleid: werk aan een beleid rond omgaan met nieuwe media en een protocol om incidenten aan te pakken.

Meer weten?

Samenwerken met ouders (2.3); Omgaan met nieuwe media (2.6); Omgaan met incidenten, vermoedens en klachten (2.14); Maatregelen en sancties (2.15); Handelingsprotocol (3.4); Een kader voor seksuele vorming (3.6); Aandachtspunten voor communicatie (3.7).

S17

Het Facebookprofiel van een jonge leerkracht is door enkele van haar leerlingen gehackt. Ze hebben allerlei sexy foto's bewerkt met haar hoofd erop en ze met bijhorende obscene commentaren op haar profiel geplaatst.

S17

Het Facebookprofiel van een jonge leerkracht is door enkele van haar leerlingen gehackt. Ze hebben allerlei sexy foto's bewerkt met haar hoofd erop en ze met bijhorende obscene commentaren op haar profiel geplaatst.

RODE VLAG

Jongeren zijn vaak handiger met digitale media dan hun leerkrachten en ze kunnen het spannend vinden om het profiel van een leerkracht te hacken en er vervolgens allerlei ongepaste en kwetsende foto's op te plaatsen. Dit is een vorm van cyberpesten met de leerkracht als slachtoffer.

We beoordelen het gedrag van de leerlingen:

Toestemming	- oké	De leerkracht heeft geen toestemming gegeven. Het hacken van haar profiel en bewerken van foto's zijn buiten haar medeweten om gebeurd.
Vrijwilligheid	- oké	De leerkracht ondergaat deze zaken niet vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	- oké	Er is in beide richtingen geen gelijkwaardigheid. De leerkracht staat in een gezagsrelatie tegenover de leerlingen. De leerlingen zijn met meer dan één tegenover haar. Bovendien werken zij buiten haar medeweten om.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Hacken is hier een vorm van cyberpesten. Kwetsende en obscene zaken zijn nooit oké.
Gepast voor de context	- oké	Dit soort commentaren is nooit oké.
Zelfrespect	- oké	Ook voor de jongeren zelf kan dit negatieve gevolgen hebben onder de vorm van straffen en imago'schade.

Reactie

Tegenover de leerlingen: 'Ik heb gehoord dat jullie het profiel van de leerkracht hebben gehackt en foto's hebben bewerkt en online gezet. Vinden jullie het fijn om dat te doen? Welk gevoel denken jullie dat de leerkracht daarbij heeft? Het is oké dat je een grapje wil maken maar dit gedrag is respectloos. Jullie moeten je excuses aanbieden. Dat mag niet meer gebeuren. Als het nog een keer gebeurt zullen we sancties moeten geven.'

Tegenover de leerkracht: 'Ik heb gehoord dat enkele leerlingen je profiel hebben gehackt en nep naaktfoto's online hebben geplaatst. Wat doet dat met jou? Het is oké dat ze grapjes maken maar het is niet oké om kwetsende en respectloze zaken online te zetten. Dat mag niet meer gebeuren, welke afspraken kunnen we hierover maken? Ze moeten hun excuses aanbieden. Er wordt hen duidelijk gemaakt dat een volgende keer een sanctie zal volgen.'

Tegenover de leerkrachten: omgaan met nieuwe media is voor leerlingen nog relatief onbekend terrein. Ze moeten leren wat er kan en niet kan. Trek conclusies uit dit soort incidenten en pas de omgang op sociale media met leerlingen aan.

Meer weten?

Omgaan met nieuwe media (2.6); De integriteit van de leerkracht (2.16); Handlingsprotocol (3.4); Aandachtspunten voor communicatie (3.7)

4.1 Overzicht situaties per leeftijd

Hieronder volgt een overzicht van alle situaties, ingedeeld volgens naar leeftijd.

Nummer	Leeftijd	Omschrijving	Vlag	Relevante topics
K1	3-6 jaar	Twee kleuters van 4 jaar geven elkaar een zoen op de mond bij het mama en papa spelen in de poppenhoek.	Groen	2.5; 2.9; 3.5; 3.8
K2	3-6 jaar	Een meisje van 5 kijkt hoe een jongen van 6 plast.	Groen	2.8; 2.9; 3.1; 3.5; 3.8
K3	3-6 jaar	Een meisje van 5 laat haar spleetje zien op de speelplaats.	Geel	2.1; 2.9; 3.5; 3.8
K4	3-6 jaar	2 vijfjarige kleuters komen op school samen uit de struiken. Ze hebben met stokjes in elkaars poep (anus) gestoken. Het meisje heeft een gescheurd schaamlipje. Na onderzoek blijkt dat het letsel het gevolg is van misbruik in de thuissituatie.	Geel Pas op!	2.1; 2.9; 2.14; 3.3; 3.4; 3.7
K5	3-6 jaar	Bij het dookertje spelen in de speelhoek steekt een kleuter een potlood in het achterste van een klasgenootje.	Rood	2.9; 3.5; 3.8
K6	3-6 jaar	Een kleuter heeft een ongelukje gehad bij het plassen. Zijn voorhuid zit klem tussen de rits van zijn broek. De leerkracht verzorgt en troost hem.	Groen	2.5; 3.5; 3.8
Nummer	Leeftijd	Omschrijving	Vlag	Relevante topics
L1	6-11 jaar	Bij het omkleden in het zwembad gaat een jongen van 9 op een bankje staan, danst naakt en roept: 'zie mijn piemel zwieren!'. Iedereen vindt dit wel stoer en leuk.	Groen	2.3; 2.7; 2.9; 3.5
L2	6-11 jaar	Op zoekklassen hebben meisjes van 12 een pornoboekje gevonden en ze bekijken het.	Geel	2.2; 2.9; 2.12; 3.1; 3.5; 3.8
L3	6-11 jaar	Twee jongens en een meisje van 8 maken grapjes en seksuele toespelingen op de speelplaats.	Geel	2.9; 3.5; 3.8
L4	6-11 jaar	Een leraar heeft de gewoonte alle leerlingen door het haar te wrijven.	Geel	2.5; 3.3; 3.5
L5	6-11 jaar	Een meisje van 10 gluurt tijdens het omkleden in het zwembad in de hokjes van de jongens.	Geel	2.7; 2.9; 3.2; 3.5
L6	6-11 jaar	Op bosklassen ontdekt een 8-jarig meisje een teek op haar borst. De leerkracht haalt hem weg en voert daarop een algemene tekencontrole in. De kinderen vinden het niet fijn.	Rood	2.5; 2.7; 2.9; 2.12; 3.5
L7	6-11 jaar	Bij het wachten op de schoolbus vallen vier jongens van 10 een meisje van 15 lastig.	Rood	2.9; 2.15; 3.4; 3.5; 3.7
L8	6-11 jaar	Een jongen van 11 maakt na de turnles met zijn gsm foto's van meisjes in de douches.	Rood	2.2; 2.6; 2.9; 2.15; 03.4; 3.5
L9	6-11 jaar	Een meisje van 10 zit op de schoot van een leerkracht. Die streelt haar borstjes.	Zwart	2.2; 2.5; 2.9; 2.14; 2.15; 3.4; 3.5
Nummer	Leeftijd	Omschrijving	Vlag	Relevante topics
S1	12-14 jaar	Tijdens de zoekklassen zitten enkele 13-jarige meisjes na het avondeten gezellig samen in de slaapzaal. Ze praten met elkaar over verliefd zijn, tongzoenen en seks. Hun juf wordt bestookt met nieuwsgierige vragen.	Groen	2.2; 2.12; 3.3
S2	12-14 jaar	Twee dertienjarige jongens chatten in de klas over seks.	Geel	2.6; 2.9; 3.3; 3.5; 3.6
S3	12-14 jaar	Tijdens de speeltijd daagt een jongen zijn klasgenoten uit om een condoom te gebruiken.	Geel	2.9; 3.5; 3.8

S4	12-14 jaar	Meisjes van 14 willen de seksuele vorming niet aanhoren. Ze sluiten hun oren af met hun handen terwijl ze luid roepen.	Geel	2.3; 2.4; 3.1; 3.2; 3.3; 3.5; 3.6; 3.7
S5	12-14 jaar	Een leraar staart regelmatig naar de borsten van meisjes en maakt dan seksueel getinte opmerkingen.	Rood	2.3; 2.5; 3.4; 3.5; 3.7
S6	12- 14 jaar	Bij een meerdaagse uitstap dwingen twee jongens van 14 een klasgenote tot seksuele spelletjes.	Zwart	2.3; 2.9; 2.12; 2.14; 2.15; 3.4; 3.7
S7	15-18 jaar	Tijdens de leswisseling kust een leerling van 16 zijn vriendinnetje van 15.	Groen	3.1; 3.8
S8	15-18 jaar	Tijdens de turnles zijn een jongen en meisje van 15 verstoep in een kleedhokje. Het meisje toont haar borsten en ze strelen elkaar wederzijds.	Geel	2.3; 2.9; 3.4; 3.5; 3.7
S9	15-18 jaar	Twee meisjes van 15 maken een seksistische opmerking over de kleren van een passerend meisje van 17. Het meisje van 17 hoort dat.	Geel	2.10; 3.1; 3.5
S10	15-18 jaar	De leerkracht lichamelijke opvoeding komt zonder aankondiging de kleedkamer van de jongens binnen.	Geel	2.7; 2.9; 3.1; 3.2; 3.5
S11	15-18 jaar	Een leerkracht leunt over een 15-jarige leerling.	Geel	2.5; 3.1; 3.3; 3.5
S12	15-18 jaar	Bij het verschonen van een jongen met ernstige verstandelijke beperkingen laat de stagiaire de deur openstaan. Hij krijgt een erectie.	Geel Pas op!	2.5; 2.13
S13	15-18 jaar	Een leerlinge van 17 wordt bij het omkleden na de turnles stiekem gefilmd en het filmpje wordt online gezet. Er wordt ingezoomd op haar borsten en kruis op het moment dat ze van ondergoed wisselt.	Rood	2.6; 2.9; 2.15
S14	15-18 jaar	Op de sportdag masturberen twee jongens van 12 en 17 elkaar in het kleedhokje van het zwembad.	Rood	2.3; 2.7; 2.9; 2.12; 2.14; 2.15; 3.5; 3.7; 3.8
S15	15-17 jaar	Een jongen van 17 gluurt regelmatig in de doucheruimte van de meisjes.	Rood	2.3; 2.7; 2.9; 2.15; 3.5
S16	15-18 jaar	Een jongen van 17 zet doelbewust een naaktfoto van een klasgenootje op Facebook.	Zwart	2.3; 2.6; 2.14; 2.15; 3.4; 3.6; 3.7
Nummer	Leeftijd	Omschrijving	Vlag	Relevante topics
S17		Het Facebookprofiel van een jonge leerkracht is door enkele van haar leerlingen gehackt. Ze hebben allerlei sexy foto's bewerkt met haar hoofd erop en ze met bijhorende obscene commentaren op haar profiel geplaatst.	Rood	2.6; 2.16; 3.4; 3.7

4.2 Overzicht situaties per vlag

Hieronder volgt een overzicht van alle situaties ingedeeld volgens de kleur van de vlag.

Nummer	Leeftijd	Omschrijving	Vlag	Relevante topics
K1	3-6 jaar	Twee kleuters van 4 jaar geven elkaar een zoen op de mond bij het mama en papa spelen in de poppenhoek.	Groen	2.5; 2.9; 3.5; 3.8
K2	3-6 jaar	Een meisje van 5 kijkt hoe een jongen van 6 plast.	Groen	2.8; 2.9; 3.1; 3.5; 3.8
K6	3-6 jaar	Een kleuter heeft een ongelukje gehad bij het plassen. Zijn voorhuid zit klem tussen de rits van zijn broek. De leerkracht verzorgt en troost hem.	Groen	2.5; 3.5; 3.8
L1	6-11 jaar	Bij het omkleden in het zwembad gaat een jongen van 9 op een bankje staan, danst naakt en roept: 'zie mijn piemel zwieren!'. Iedereen vindt dit wel stoer en leuk.	Groen	2.3; 2.7; 2.9; 3.5
S1	12-14 jaar	Tijdens de zoeklessen zitten enkele 13-jarige meisjes na het avondeten gezellig samen in de slaapzaal. Ze praten met elkaar over verliefd zijn, tongzoenen en seks. Hun juf wordt bestookt met nieuwsgierige vragen.	Groen	2.2; 2.12; 3.3
S7	15-18 jaar	Tijdens de leswisseling kust een leerling van 16 zijn vriendinnetje van 15.	Groen	3.1; 3.8
Nummer	Leeftijd	Omschrijving	Vlag	Relevante topics
K3	3-6 jaar	Een meisje van 5 laat haar spleetje zien op de speelplaats.	Geel	2.1; 2.9; 3.5; 3.8
K4	3-6 jaar	2 vijfjarige kleuters komen op school samen uit de struiken. Ze hebben met stokjes in elkaars poep (anus) gestoken. Het meisje heeft een gescheurd schaamlipje. Na onderzoek blijkt dat het letsel het gevolg is van misbruik in de thuissituatie.	Geel Pas op!	2.1; 2.9; 2.14; 3.3; 3.4; 3.7
L2	6-11 jaar	Op zoeklessen hebben meisjes van 12 een pornoboekje gevonden en ze bekijken het.	Geel	2.2; 2.9; 2.12; 3.1; 3.5; 3.8
L3	6-11 jaar	Twee jongens en een meisje van 8 maken grapjes en seksuele toespelingen op de speelplaats.	Geel	2.9; 3.5; 3.8
L4	6-11 jaar	Een leraar heeft de gewoonte alle leerlingen door het haar te wrijven.	Geel	2.5; 3.3; 3.5
L5	6-11 jaar	Een meisje van 10 gluurt tijdens het omkleden in het zwembad in de hokjes van de jongens.	Geel	2.7; 2.9; 3.2; 3.5
S2	12-14 jaar	Twee dertienjarige jongens chatten in de klas over seks.	Geel	2.6; 2.9; 3.3; 3.5; 3.6
S3	12-14 jaar	Tijdens de speeltijd daagt een jongen zijn klasgenoten uit om een condoom te gebruiken.	Geel	2.9; 3.5; 3.8
S4	12-14 jaar	Meisjes van 14 willen de seksuele vorming niet aanhoren. Ze sluiten hun oren af met hun handen terwijl ze luid roepen.	Geel	2.3; 2.4; 3.1; 3.2; 3.3; 3.5; 3.6; 3.7
S8	15-18 jaar	Tijdens de turnles zijn een jongen en meisje van 15 verstopt in een kleedhokje. Het meisje toont haar borsten en ze strelen elkaar wederzijds.	Geel	2.3; 2.9; 3.4; 3.5; 3.7
S9	15-18 jaar	Twee meisjes van 15 maken een seksistische opmerking over de kleren van een passerend meisje van 17. Het meisje van 17 hoort dat.	Geel	2.10; 3.1; 3.5

S10	15-18 jaar	De leerkracht lichamelijke opvoeding komt zonder aankondiging de kleedkamer van de jongens binnen.	Geel	2.7; 2.9; 3.1; 3.2; 3.5
S11	15-18 jaar	Een leerkracht leunt over een 15-jarige leerling.	Geel	2.5; 3.1; 3.3; 3.5
S12	15-18 jaar	Bij het verschonen van een jongen met ernstige verstandelijke beperkingen laat de stagiaire de deur openstaan. Hij krijgt een erectie.	Geel Pas op!	2.5; 2.13
Nummer	Leeftijd	Omschrijving	Vlag	Relevante topics
K5	3-6 jaar	Bij het doktertje spelen in de speelhoek steekt een kleuter een potlood in het achterste van een klasgenootje.	Rood	2.9; 3.5; 3.8
L6	6-11 jaar	Op bosklassen ontdekt een 8-jarig meisje een teek op haar borst. De leerkracht haalt hem weg en voert daarop een algemene tekencontrole in. De kinderen vinden het niet fijn.	Rood	2.5; 2.7; 2.9; 2.12; 3.5
L7	6-11 jaar	Bij het wachten op de schoolbus vallen vier jongens van 10 een meisje van 15 lastig.	Rood	2.9; 2.15; 3.4; 3.5; 3.7
L8	6-11 jaar	Een jongen van 11 maakt na de turnles met zijn gsm foto's van meisjes in de douches.	Rood	2.2; 2.6; 2.9; 2.15; 3.4; 3.5
S5	12-14 jaar	Een leraar staart regelmatig naar de borsten van meisjes en maakt dan seksueel getinte opmerkingen.	Rood	2.3; 2.5; 3.4; 3.5; 3.7
S13	15-18 jaar	Een leerlinge van 17 wordt bij het omkleden na de turnles stiekem gefilmd en het filmpje wordt online gezet. Er wordt ingezoomd op haar borsten en kruis op het moment dat ze van ondergoed wisselt.	Rood	2.6; 2.9; 2.15
S14	15-18 jaar	Op de sportdag masturberen twee jongens van 12 en 17 elkaar in het kleedhokje van het zwembad.	Rood	2.3; 2.7; 2.9; 2.12; 2.14; 2.15; 3.5; 3.7; 3.8
S15	15-18 jaar	Een jongen van 17 gluurt regelmatig in de doucheruimte van de meisjes.	Rood	2.3; 2.7; 2.9; 2.15; 3.5
S17		Het Facebookprofiel van een jonge leerkracht is door enkele van haar leerlingen gehackt. Ze hebben allerlei sexy foto's bewerkt met haar hoofd erop en ze met bijhorende obscene commentaren op haar profiel geplaatst.	Rood	2.6; 2.16; 3.4; 3.7
Nummer	Leeftijd	Omschrijving	Vlag	Relevante topics
L9	6-11 jaar	Een meisje van 10 zit op de schoot van een leerkracht. Deze streelt haar borstjes.	Zwart	2.2; 2.5; 2.9; 2.14; 2.15; 3.4; 3.5
S6	12- 14 jaar	Bij een meerdaagse uitstap dwingen twee jongens van 14 een klasgenote tot seksuele spelletjes.	Zwart	2.3; 2.9; 2.12; 2.14; 2.15; 3.4; 3.7
S16	15-18 jaar	Een jongen van 17 zet doelbewust een naaktfoto van een klasgenootje op Facebook.	Zwart	2.3; 2.6; 2.14; 2.15; 3.4; 3.6; 3.7

